SVENSKSPRÅKIGA MUMINSÅNGER OCH DERAS FINSKA VERSIONER

Eeva Kankimäki

Pro gradu-avhandling i svenska språket
Institutionen för språk
Jyväskylä universitet
Hösten 2006

ABSTRAKT

JYVÄSKYLÄ UNIVERSITET

Humanistiska fakulteten	Svenska språket, Institutionen för språk
Författare Eeva Kankimäki	
Titel Svenskspråkiga muminsånger och deras finska versioner	
Ämne svenska språket	Typ av avhandling pro gradu
Årtal 2006	Sidoantal 96+17

Syftet i min pro gradu-avhandling var att jämföra svenskspråkiga muminsånger med deras finska versioner. Huvudsaken var att studera förekomsten av frivilliga översättningsbyten. Dessutom redogjorde jag för sångernas struktur (rim och antalet stavelser) och innehållet. Jag sökte efter elva typer av frivilliga översättningsbyten: tillägg, bortfall, uttrycksbyte, informationsbyte, numerusbyte, stilnyansbyte, tidsformsbyte, stavningsbyte, namnbyte, ordföljdsbyte och satsbyte. Frivilliga översättningsbyten är förändringar som beror på andra orsaker än olikheter i strukturen mellan olika språk.

Materialet bestod av 23 svenskspråkiga muminsånger och deras finska översättningar. Muminsångerna är från böckerna *Visor från Mumindalen* och *Muumilaakson laulukirja* och från Internetsidorna *www.muumilauluja.net* och *www.moominvoices.com*. Ursprungligen är de svenskspråkiga muminsånger ur muminböcker och -skådespelen med undantag av två sånger. De finska versionerna är översatta av tre olika textförfattare: *Vexi Salmi*, *Esko Elstelä* och *Laila Järvinen*. Undersökningen var till största delen kvalitativ, men den innehöll också kvantitativa inslag. I analysdelen klargjorde jag resultat med hjälp av exempel ur materialet.

Materialet innehöll bevis på alla elva frivilliga översättningsbyten. De två vanligaste bytena var bortfall (29,1 %) och tillägg (18,1 %). Stilnyansbyten (10,8 %), satsbyten (9,1 %), informationsbyten (8,9 %), uttrycksbyten (8,9 %) och ordföljdsbyten (8,0 %) utgjorde nästan samma andel av de frivilliga översättningsbytena. De sällsyntaste bytena var tidsformsbyten (2,7 %), namnbyten (2,7 %), numerusbyten (1,1 %) och stavningsbyten (0,6 %). Översättaren hade bevarat innehållet i originalen och i översättningarna nästan likadant. Det fanns dock mindre och större enheter, vilkas innehåll inte motsvarade varandra men de förändrade inte huvudberättelsen. Dessutom fanns det variation mellan sångerna. Översättaren hade bevarat rimstrukturen cirka i hälften av sångerna. Majoriteten av sångtexterna hade inte samma antal stavelser. Olikheter var inte stora med undantag av en sång.

Uppslagsord Översättning, frivilliga översättningsbyten, sångtexter

Bibliotek/Förvaringsplats Aalto bibliotek

Övriga uppgifter

INNEHÅLL

1 INLEDNING 5
2 ÖVERSÄTTNINGSVETENSKAP 7
2.1 Om översättning och kultur 7
2.2 Översättbarhet 8
3 PÅVERKANDE FAKTORER VID ÖVERSÄTTNING 9
3.1 Textkvalitet 9
3.2 Textfunktion 11
3.3 Översättningens syfte 11
3.4 Översättningsmotsvarigheternas formella exakthet 12
3.5 Full och partiell översättning och nivåöversättning 14
4 EKVIVALENS OCH ÖVERSÄTTNINGSMOTSVARIGHET 15
4.1 Ekvivalens 15
4.2 Översättningsmotsvarighet 16
5 ÖVERSÄTTNINGSPROCESS 19
5.1 Översättningskedja 19
5.2 Analys 20
5.3 Överföring 22
5.4 Bearbetning 23
6 ÖVERSÄTTNINGSBYTEN 24
6.1 Obligatoriska översättningsbyten 24
6.1.1 Nivåbyten 24
6.1.2 Kategoribyten 25
6.2 Frivilliga översättningbyten 27
6.2.1 Definition 27
6.2.2 Ett element saknar direkt motsvarighet 28
6.2.3 Ett element har direkt motsvarighet 28
7 OM SÅNGTEXTER 31
7.1 Sångens struktur 31
7.2 Att skriva sångtexter 32

7.3 Översättning av sångtexter 33
8 MATERIAL OCH METOD 35
8.1 Material 35
8.2 Metod 36
9 STRUKTUR OCH INNEHÅLL I SÅNGTEXTERNA 37
10 FRIVILLIGA ÖVERSÄTTNINGSBYTEN I MATERIALET 42
10.1 Bortfall 42
10.2 Tillägg 52
10.3. Uttrycksbyten 60
10.4 Informationsbyten 65
10.5 Numerusbyten 70
10.6 Stilnyansbyten 72
10.7 Tidsformsbyten 75
10.8 Stavningsbyten 78
10.9 Namnbyten 79
10.10 Ordföljdsbyten 81
10.11 Satsbyten 84
11 SAMMANFATTNING 88
KÄLLOR 94
BILAGOR

1 INLEDNING

Generellt innebär översätting att man överför en text från källspråket till målspråket så att betydelsen inte förändras och att strukturerna i källspråket bevaras så bra som möjligt. Med översättning menar man inte bara att man översätter från ett språk till ett annat och att man byter ut språkliga tecken i ett källspråk mot de motsvarande i ett målspråk, utan det är också fråga om mycket annat, t.ex. man överför innehållet och betydelsen. (Sorvali 1990, 18; Bassnett 1995, 21; Vehmas-Lehto 2002, 12.)

Man stöter på översättningar vid många olika sammanhang, t.ex. i tv-program, romaner eller tidningsartiklar. Ibland vet man inte ens att man läser en översatt artikel. Översättningsvetenskap är ett stort område, till vilket också hör översättning av sångtexter. Sångtexterna har varit föremål för översättning i många decennier. I Finland har massor av sånger översatts från olika språk till finska och svenskspråkiga sånger bildar en stor del av dem.

Översättning är ett intressant ämne därför att det inte bara är fråga om olika språk men också om olika kulturer; det finns så många saker man måste ta hänsyn till när man översätter. Jag har valt översättning av sångtexter som ämnet i avhandlingen, eftersom jag har alltid varit intresserad av musik och sångtexterna skiljer sig från många olika texttyper, t.ex. från böcker och tidningsartiklar. Oftast skiljer de översatta sångtexterna så mycket från originalen att man inte ens vet att det är fråga om samma sång om man inte känner melodin. Därför är det intressant att se hur mycket sångtexterna i mitt material skiljer sig från varandra.

Översättning är ett populärt forskningsämne och det finns massor av forskningar i olika översättningsgrenar. Undersökningar som handlar översättning av sångtexter är däremot sällsyntare. Det har gjorts några pro gradu-avhandlingar som behandlar sångtexter och deras översättningar. Man kan t.ex. titta på en utredning om den akademiska musikundersökningen på Internet (http://pomus.net/tiedostot/pdf_artikkelit/Elvis_ry_selvitys_akateemisesta_ Musiikintutkimuksesta_10-04.pdf). Utredningen är gjord av Elvis Ry.

Det är viktigt att undersöka översättning, speciellt sångtexter, eftersom det inte har gjorts många avhandlingar om ämnet och sångtexterna bildar den del av översättningsgrenen som har glömts i många teorier. Det finns lite om sångtexterna t.ex. i Rune Ingos *Från källspråk till målspråk*.

Min pro gradu-avhandling ska handla om översättning av sångtexter. Syftet är att jämföra svenskspråkiga muminsånger med deras finska versioner. Jag redogör för sångernas struktur och innehållet men huvudvikten ligger på frivilliga översättningsbyten. Jag ska klarlägga elva typer av frivilliga översättningsbyten: tillägg, bortfall, uttrycksbyte, informationsbyte, numerusbyte, stilnyansbyte, tidsformsbyte, stavningsbyte, namnbyte, ordföljdsbyte och satsbyte. Min undersökning är till största delen kvalitativ, men den innehåller också kvantitativa inslag. Materialet består av 23 svenskspråkiga muminsånger och deras finska översättningar.

Teoridelen består av sex kapitel: kapitel 2–7. I kapitel 2 ska jag berätta generellt om översättningsvetenskap: om översättning och kultur och om översättsbarhet. I kapitel 3 ska jag klarlägga faktorer som påverkar översättningen: olika textkvalitet och -funktion, översättningens syfte, översättningsmotsvarigheternas formella exakthet och några typer av översättningar. I kapitel 4 definierar jag de viktiga begreppen ekvivalens och översättningsmotsvarighet. Kapitel 5 ska handla om olika skeden i översättningsprocessen. I kapitel 6 ska klarläggas både obligatoriska och frivilliga översättningsbyten. I kapitel 7 redogör jag generellt för sångtexterna: deras struktur, att skriva och översätta sångtexter. I kapitel 8 berättar jag mer om materialet och om metoden som jag har använt. Analysdelen består av två kapitel: kapitel 9 och 10. I kapitel 9 redogör jag för olikheter och likheter i strukturen och i innehållet. I kapitel 10 klarlägger jag de hittade bytena med exempel ur materialet. Jag beskriver dem och försöker förklara de val, som översättaren har gjort.

2 ÖVERSÄTTNINGSVETENSKAP

2.1 Om översättning och kultur

Översättningsvetenskap hör intimt ihop med språkvetenskapen och utnyttjar metoder från den. Den baserar sig på flera vetenskapsområden: filologi, lingvistik, informationsteori, litteraturvetenskap, filosofi och kontrastiv språkforskning. Med termen översättningsvetenskap menar man hela det spektrum som översättningsforskningen omfattar. Inom översättningsvetenskap finns det olika teorier och skolbildningar. (Sorvali 1990, 18; Ingo 1991, 11.)

Översättning är en del av det mänskliga beteendet. Som en process är översättning alltid enkelriktad. Processen är mycket komplicerad; man måste ta hänsyn till många olika saker och man måste välja mellan olika översättningsmöjligheter. Texten borde vara formulerad så att läsaren inte ska märka att den är en översättning. Väsentligt är att originalförfattarens uttryckssätt ska komma till synes i översättning och översättaren får inte sin personliga stil påverka översättning. (Catford 1965, 20; Söderlund, 1965, 36–38; Sorvali 1990, 18; Vehmas-Lehto 2002, 16.)

Med ordet kultur menar man beteende, vanor och historia, som är karaktäriska för en viss grupp människor. Till kultur hör allt från politik och juridik till frukostvanor, från samhällsekonomi till gester och miner. Generellt är all verksamhet som människan utför kultur och språket är en del av den. Översättningen hör väsentligt till kulturen och så innebär översättningen kulturspridning. Den är dialog mellan språket och kulturen, där översättaren förmedlar kultur, men inte bara mellan olika kulturer utan också i ett och samma land, där det talas flera språk. Vid översättning flyttar man budskapet i källspråket och -kulturen till ett korrekt budskap i målspråket och -kulturen. (Sorvali & Lindberg 1987, 20; Wollin 1991, 51; Kukkonen 1993, 53; Säyriö 1993, 87; Outin 1997, 43; Inet 3)

Med översättning menar man också kulturöverföring, eftersom allt som finns i den text man ska översätta avspeglar en given kultur som ska överföras till ett annat språk, till en annan kultur. Överföring fordrar att översättningen refererar alla skillnader så tydligt och läsbart som möjligt, därför måste översättaren ha en gedigen kunskap om ifrågavarande kultur. Vid översättning bör man bygga en bro mellan kulturerna; man skall alltså inte jämföra skilda kulturer, utan man skall sträva efter skillnaderna att förenas. (Outin 1997, 43–46.)

Det uppstår problem i översättningen av kulturord, om det inte finns en kulturell likhet mellan kulturen i källspråket och kulturen i målspråket. Med kulturord menar man t.ex. ord på mat, kläder och religion. Om en text innehåller saker som inte är likadana i två kulturer, uppkommer det problem både för översättaren och för läsaren. Om källkulturen har ett begrepp som målkulturen inte har så finns det inte något direkt medel att uttrycka begreppet. Ju mer olika käll- och målspråkens kulturer är, desto troligare det är att översättaren förändrar budskapet, t.ex. skapar nya termer och ord, använder omskrivningar, förklaringar och tillägg. (Newmark 1988, 94–95; Dahl 1991, 58; Ingo 1991, 159.)

2.2 Översättbarhet

Översättbarheten beror på hur man definierar översättning, vad man kräver av en översättning, vilken texttyp det är fråga om och vilket översättningens syfte är. Om man kräver, att både form och betydelse bevaras, att det inte finns någon formförändring, informationsförlust eller tilläggsinformation, då kan man säga att översättning är omöjlig. I allmänhet kräver man inte sådant av översättning. Men det finns vissa texttyper t.ex. ljudmålande, komprimerade dikter, ordlekar, ordspråk osv., som ställer sådana krav. Ju viktigare formen är i en texttyp, desto svårare och fordrande är det att översätta texten. Om man vill överföra både formen och betydelsen oförändrad t.ex. i en dikt, blir översättningen omöjlig. Översättningen kan vara en omöjlighet också av semantisk-pragmatiska skäl. Ibland kan det hända att källspråkets kultur avviker starkt från målspråkets kultur. Då kan det vara svårt att hitta ett motsvarande ord i målspråket och detta gör översättningen omöjlig, åtminstone på ordnivån, och man blir tvungen att använda citatlån eller en mångordig omskrivning. Även om det finns ett motsvarande ord, är det semantiska

innehållet inte exakt detsamma som i källspråket. En översättning är aldrig en spegelbild av källtexten. En spegelbildsöversättning är omöjlig, bl.a. på grund av språkspecifika egenskaper och skillnader mellan språken. (Ingo 1991, 15–20.)

Det är möjligt att översätta allt ända till en viss punkt, men där kan det finnas stora svårigheter. Översättning är möjlig om översättaren har encyklopediska kunskaper om ämnet och om man ser översättning som överföring av information eller semantiskt innehåll från ett källspråk till ett målspråk. Dessutom måste man nöja sig med att översättningen inte är en spegelbild av originalet och att förändringar inte kan undvikas. Ytterligare bör man acceptera inexaktheter och syntaktiska lösningar som avviker från originaltexten. (Newmark 1988, 72–73; Ingo 1991, 20.)

Ju närmare besläktade två språk är, desto lättare är det att göra översättningar som anknyter till originaltexten och att ta fasta på dess innehåll och stil. Om två språk inte är så nära besläktade, måste översättningen göras friare, eftersom orden inte motsvarar varandra, ordföljd och satsbyggnad inte följer samma regler och människor uttrycker sig olikt på de båda språken. (Söderlund 1965, 36–37.)

3 PÅVERKANDE FAKTORER VID ÖVERSÄTTNING

3.1 Textkvalitet

Översättningar kan kategoriseras på många olika sätt genom att använda olika klassificeringskriterier. Översättaren måste ta hänsyn till vilket slags text det är fråga om. Översättningar kan delas in enligt textkvalitet. Enligt Savory (1968, 20–21) finns det fyra olika kategorier. Till den första kategorin hör informativa meddelanden, t.ex. varnings- eller informationsskyltar. Sådana är inte ord-för-ord-översättningar, men de har samma betydelse. Man får samma intryck av texterna och man reagerar ofta på samma sätt. En översättning av denna typ är ofta felfri och perfekt. Texten är direkt och innehåller inte känslor. Man har använt enkla ord, till vilka inte har fogats några kraftfulla associationer.

Underhållningslitteratur och saktext av allmän karaktär utgör den andra kategorin. I underhållningslitteraturen kan översättningen innehålla semantiska bristfälligheter, t.ex. utelämning av ord och fraser, ibland meningar, men dessa orsakar inte någon omedelbar skada. Översättaren kan klarlägga originalbetydelsen, om den är oklar. I underhållningslitteraturen är innehållet viktigare än formen. Innehållet i en saktext är mer anspråksfullt än i underhållningslitteraturen. I allmänhet är det fråga om popularisering av vetenskapliga eller fackinriktade texter, så att texterna är riktade till lekmän. Överföring av betydelsen är viktigare än i underhållningslitteraturen, men formen är inte den viktigaste saken. (Savory 1968, 21–22; Ingo 1991, 34.)

Konstlitteratur och diktspråk är den tredje kategorin. I denna texttyp har språket ett estetiskt värde och det ger många olika associationer. Detta betyder att formen är åtminstone lika viktig som innehållet. Till denna kategori hör t.ex. konstlitterär prosa, lyrik och sångtexter, som alla i hög grad bygger på versmått, begynnelse- och slutrim, rytm, onomatopoesi och ljudmåleri. (Savory 1968, 22; Ingo 1991, 38–39.)

Till den fjärde kategorin hör fackspråkstexter, dvs. texter inom t.ex. någon vetenskap, något yrke eller fritidsintresse. Innehållet är viktigare än formen, som inte har någon betydelse, dvs. att huvudsaken vid översättningen av fackspråkstexter är att förmedla texten semantiskt exakt. Denna typ av översättning görs på grund av originalverkets betydelsefullhet. Översättaren måste ha kunskap om vetenskapsområdet. (Savory 1968, 23–24; Ingo 1991, 35–36.)

Utöver dessa nämner Savory (1968, 24) taltext. Muntlig översättning, dvs. tolkning, är också en del av översättning. Översättning av denna typ är spontan och därför avviker den från de andra kategorierna. Översättning av talat språk kan ske på många olika sätt: från ljudband och diktafon eller vid textning av filmer. Den allmännaste formen att översätta tal är tolkning. (Ingo 1991, 48.)

3.2 Textfunktion

Textens funktion påverkar översättarens arbete. Textens grundfunktion kan vara expressiv, imperativ eller informativ. Expressiva texter fokuserar på talaren. Till dem hör episka (t.ex. epos, roman), lyriska (t.ex. dikt, prosadikt) och dramatiska texter. Imperativa texter, som fokuserar på den tilltalade, kan vara handledande, övertalande och bedjande. Informativa texter är lagrande eller framställande och de fokuserar på sakinnehållet. Exempel på de informativa texterna är tabeller, nyheter och på de imperativa texterna reklamer och matrecept. (Saukkonen 1984, 27–28; Ingo 1991, 53.)

3.3 Översättningens syfte

Syftet med översättningen påverkar översättarens arbete. Enligt Casagrande (refererad i Ingo 1991, 54–55) kan syftet vara pragmatiskt, estetisk-poetiskt, etnografiskt, lingvistiskt eller didaktiskt. Det är fråga om pragmatisk översättning, om texten har översatts så entydigt och effektivt som möjligt från källspråk till målspråk. Den viktigaste uppgiften är att förmedla information. Ett exempel på pragmatisk översättning är fackspråkstexter. I estetisk-poetiska översättningar är språkformen viktig. Ofta kan det hända att formen är viktigare än textens innehåll. Denna typ av översättning finns i konstlitteratur och i diktspråk. Ifall formen blir viktigare än innehållet, kan man fråga om det längre är en översättning.

Vid etnografisk översättning förklarar översättaren svårigheter som handlar om kulturord. Översättaren tar hänsyn till att språkformen är anpassad till läsarna med hjälp av omskrivningar. Lingvistisk översättning betyder att man försöker identifiera källspråkets konstituentmorfem och hitta motsvarigheter till dem. Det viktigaste vid denna typ av översättning är språkets struktur, dess grammatik. Huvudsyftet är att betona språkens strukturella olikheter. Med didaktisk översättning menar man översättningens ställning och betydelse i språkundervisning. Vid språkundervisning kan översättningen ses som en språkundervisningsmetod och ett språkfärdighetstest. (Ingo 1991, 56–61.)

3.4 Översättningsmotsvarigheternas formella exakthet

Den formella exaktheten vid översättningsmotsvarigheter påverkar översättningsarbetet. De betydelsebärande enheterna i språket är inte syntaktiskt likställda och de bildar en grammatikalisk hierarki, som Catford kallar översättningsranger. Hierarkin innehåller grammatikaliska enheter. Om målspråkets översättningsmotsvarighet är av samma rang som källspråkets material, är översättningen rangbunden. Om översättningsmotsvarighet är av en annan rang än i källspråket, är översättningen obunden. På grund av översättningsmotsvarigheternas formella exakthet kan man skilja sex översättningskategorier: ortografisk och ljudenlig översättning, morfematisk översättning, fri eller flexibel översättning, parafrastisk översättning, omarbetande översättning och sammanfattande översättning. (Catford 1965, 24–25; Ingo 1991, 64–71.)

Vid ortografisk och ljudenlig översättning kan bokstäver och ljud ha egen betydelse. Konsonanterna beskriver skeende och rörelse, och vokalerna stämningar, känslor och sinnestillstånd. Utöver dessa semantiska egenskaper har ljud och ljudkombinationer en allmännare betydelse för skapande av rytm och klang i diktspråket. (Ingo 1991, 65.)

I morfematisk översättning är det fråga om morfem, språkets minsta självständiga betydelsebärande enheter. Morfemen kan vara bundna, dvs. suffix, prefix eller infix, eller fria, dvs. vanliga självständiga ord. Översättningen är mest exakt, när fria morfem i källspråket motsvaras av fria morfem i målspråket och bundna morfem motsvaras av bundna morfem. Mindre exakt är översättning, där de fria och bundna morfemen motsvaras av varandra, men ord- eller morfemföljden är inte densamma. Om ett bundet morfem motsvaras av ett fritt morfem eller tvärtom, är översättningen ännu mer inexakt. I detta fall kan man också tala om ord-för-ordöversättning eller om ordagrann översättning. I ord-för-ordöversättning försöker man hitta motsvarigheter av ordrang. En ordagrann översättning är nästan likadan med ord-för-ordöversättning, men den tillämpar målspråkets grammatik. I en sådan översättning tillägger man t.ex. ord och förändrar strukturer av vilken rang som helst. (Catford 1965, 25; Ingo 1991, 66.)

En fri översättning är alltid obunden. Den söker inte motsvarigheter bara på hierarkins lägre nivåer. Om det behövs söker den motsvarigheter också på högre nivåer, ibland i större enheter än en sats. (Catford 1965, 25.)

Parafrastisk översättning, dvs. en översättning där parafraser används, är på ett sätt likadan som en fri översättning och den har som utgångspunkt samma djupstruktur som fri översättning. I allmänhet är parafrastisk översättning semantiskt exakt, men den är ändå inte en god översättning, därför att en översättning full av parafraser inte motsvarar originaltextens stil, och dess förklarande och utredande karaktär förorsakar att översättningen blir för lång. I vissa speciella fall (t.ex. i tolkarnas arbete) kan parafrastisk översättning var bra, men annars är den inte rekommenderad. (Ingo 1991, 69.)

I omarbetande översättning omarbetas textens form och betydelse, dvs. innehållet. Formen omarbetas ofta vid översättning av gamla klassiker. Då skall en redan föråldrad översättning ersättas med en ny och modern. Det finns behov för omarbetning av betydelse ofta, när käll- och målspråkets kulturbakgrund inte är likadana. Vid popularisering av vetenskapliga och fackspråkliga texter finns det behov för omarbetning av både originaltextens form och innehåll. (Ingo 1991, 70.)

Sammanfattande översättning betyder att man sammanfattar textens huvudsakliga innehåll. Man använder en sådan översättning ofta t.ex. vid vetenskapliga avhandlingar och artiklar. I denna typ av översättning är det inte bara fråga om formen. Man tappar ofta också information, därför att översättningen inte kan koncentrera sig på detaljer lika ordentligt som originaltexten. Men den tappar inte information så mycket som man tror och därför ger en sammanfattande översättning mycket koncentrerad information. (Ingo 1991, 71.)

3.5 Full och partiell översättning och nivåöversättning

Med full översättning menas en text som översätts i sin helhet, dvs. källspråkets varje del ersätts av målspråkets material. Partiell översättning betyder att en del eller några delar av källtexten inte översätts. De överförs till målspråktext och slås samman med den. (Catford 1965, 21.)

Catford (1965, 22) talar om översättning, som sker på nivåer, dvs. om nivåöversättning. Han skriver om en total och en begränsad översättning. I den totala översättningen utbyts det språkliga materialet mot målspråkligt material på alla språkliga nivåer. Detta betyder att källspråkets grammatik och lexikon ersätts av målspråkets motsvarande grammatik och lexikon. Denna ersättning följs av ersättning av källspråkets fonologi/grafologi med målspråkets inte motsvarande fonologi/grafologi. Vid begränsad översättning ersätts det språkliga materialet bara på en språklig nivå. Då kan man tala om fonologisk översättning, grafemisk översättning, translitteration och transkription, grammatikalisk översättning och lexikal översättning.

Fonologisk översättning betyder att källspråkets fonologi ersätts med målspråkets fonologi utan att målspråkets grammatik och ordförråd förändras. Med grafemisk översättning menas att grafemiska element i källspråket ersätts med grafemiska element i målspråket. Grafemiska element är t.ex. snedstreck, vertikala och horisontala streck och de används i formulering av bokstäverna i olika språk. Vid translitteration ersätts källspråkets grafem med källspråkets fonologiska enheter. Dessa fonologiska enheter översätts till målspråkets motsvarande fonologiska enheter, som till slut ersätts av målspråkets motsvarande grafem. Transkription, dvs. fonetisk skrift, har samma ändamål som translitteration, men den använder diakritiska tecken för att nå en ännu större exakthet i uttalet. Grammatikalisk översättning innebär att man ersätter endast de språkliga elementen utan ersättning av orden. Vid lexikal översättning översätter man bara orden. (Catford 1965, 23–24, 62–69.)

4 EKVIVALENS OCH ÖVERSÄTTNINGSMOTSVARIGHET

4.1 Ekvivalens

Huvudsyftet i översättningen är att finna så riktiga och ändamålsenliga översättningsmotsvarigheter till originaltexten som möjligt. På svenska har både termen ekvivalens och översättningsmotsvarighet använts. Ekvivalens har använts i olika betydelser och den har heller inte alltid definierats. I allmänhet syftar man på förhållandet mellan enstaka språktecken eller förhållandet mellan texthenheter. (Reiss & Vermeer 1986, 75; Ingo 1991, 81–82.)

Enligt Nida (1964, 159) finns det två olika typer av ekvivalens: formell och dynamisk. Den formella ekvivalensen fäster uppmärksamhet på meddelandet, på formen och på innehållet. Meddelandet i målspråket och källspråkets element borde vara så likadana som möjligt. Den dynamiska ekvivalensen innebär att förhållandet mellan meddelandet och mottagarna i målspråket och i källspråket är likadana. Målspråktextens innehåll behöver inte motsvara källspråktextens innehåll.

Catford (1965, 27–32) talar om textuell ekvivalens och formell motsvarighet. Med textuell ekvivalens menar han en text eller en del av text i källspråket som kan anses vara motsvarighet till en text eller en del av text i målspråket. Med formell motsvarighet anser Catford vilken målspråkets kategori (t.ex. enhet, klass, struktur) som helst som täcker så bra som möjligt samma plats i målspråkets ekonomi som den givna källspråkskategorin täcker i källspråket. Den formella motsvarigheten är nästan alltid bara approximativ.

4.2 Översättningsmotsvarighet

Begreppet översättningsmotsvarighet innebär ett ord eller ett uttryck i målspråket som har använts i en viss text eller som man skulle kunna använda eller tänker använda som motsvarighet till ett ord eller uttryck på källspråket. Översättningsmotsvarigheten är inte alltid god. De kan också vara medelmåttiga, dåliga och felaktiga. (Ingo 1991, 82.)

Det finns eller det finns inte en konkret motsvarighet i båda språken. Man kan skilja två typer av översättningsmotsvarighet: *lexikonmotsvarighet* och *(ko)textmotsvarighet*. Dessutom har de sina underbegrepp. Med lexikonmotsvarighet menar man en konkret motsvarighet till ett ord i det andra språket. Ibland kan det hända att det inte finns någon motsvarighet i det andra språket. En sådan lexikal lucka kan fyllas med förklarande uttryck, t.ex. för det svenska ordet *språkvård* är den närmaste motsvarigheten i engelskan *language planning*. Om det finns en motsvarighet i det andra språket, är det frågan om en *lexemmotsvarighet* eller om en *sememmotsvarighet*. Lexemmotsvarigheten betyder att orden i båda språken är så identiska som möjligt. En lexemmotsvarighet exemplifieras i det följande. (Ingo 1991, 83–87.)

(1) a. kahvi
b. kaffe

Sememmotsvarigheten innebär att ett visst ord motsvaras av många olika ord i det andra språket utan att orden har ett gemensamt användningsområde, vilket man kan se i följande exempel (Ingo 1991, 87).

(2) a. poika
b. gosse, pojke, son, unge, yngling, hankatt, man

Med (ko)textmotsvarighet menas en motsvarighet i samband med en sats. Trots att man har utelämnat eller tillagt ett ord eller ett uttryck, betyder det inte ett semantiskt bortfall. När det gäller utelämning, talar man om *implicitmotsvarighet*. (Ingo 1991, 86.)

(3) a. Lähdemme Ruotsiin ensi vuonna. *Ruotsin*matka tehdään heti joulun jälkeen.
b. Vi far till Sverige nästa år. Resan sker genast efter julen.

Även om man har översatt ordet ruotsinmatka med ordet resan, förstår läsaren betydelsen. Vid tillägg av ett ord eller ett uttryck talar man om explicit motsvarighet, som man kan se i följande exempel. Detta betyder inte ett semantiskt tillägg. (Ingo 1991, 86.)

(4) a. Lähdemme Ruotsiin ensi vuonna. Matka tehdään heti joulun jälkeen.
b. Vi far till Sverige nästa år. *Sverige*resan sker genast efter julen.

Det är fråga om ett egentligt semantiskt tillägg eller bortfall, om man har utelämnat eller tillagt sådana ord eller uttryck som förändrar betydelsen i satsen. De två första satserna är exempel på en semantisk utelämning och de två sista på ett semantiskt tillägg. (Ingo 1991, 86.)

(5) a. Kadulla näin *vanhan* miehen, joka kiiruhti linja-autoon.
b. På gatan såg jag en man, som skyndade sig till bussen. (Ingo 1990, 102.)

(6) a. På gatan såg jag en man, som skyndade sig till bussen.
b. Kadulla näin *vanhan* miehen, joka kiiruhti linja-autoon. (Ingo 1990, 102.)

(Ko)textmotsvarighet kan betraktas ur fyra olika synvinklar: a) *språkmaterialets formaspekt*, b) *språkvarietetsaspekt*, c) *betydelseaspekt*, d) *pragmatisk aspekt*. Denna del av begreppssystemet baserar sig på del-helhetsrelationen. Därför utesluter de inte varandra och kan användas samtidigt på samma översättningsmotsvarighet. (Ingo 1991, 87.)

Med tanke på formaspekt kan motsvarigheten vara *formell* eller *formförändrad*. Kriterier för dessa är t.ex. ordklassrelationer, morfologiska, numeriska, syntaktiska relationer osv. T.ex. är ett svenskt uttryck *fars son* morfologiskt och syntaktiskt en formell motsvarighet till finskans *isän poika*. Ett exempel på formförändrad motsvarighet är finskans *sellaisen isän poika* till svenskans *sonen till en sådan far*. De båda är nominalfraser, men de avviker syntaktiskt från varandra därför att finskans genitivattribut motsvaras av svenskans prepositionsattribut. (Ingo 1991, 87–88.)

Det finns fyra olika typer av språkvarietetsaspekt. De har uppkommit av olika orsaker och på olika grunder. Den första är *stilmotsvarighet*, som förekommer t.ex. i konstnärlig, teoretisk-vetenskaplig och informatörsstil. I en översättning från finska till svenska skulle ordparen *neito–mö*, *tyttö–flicka* och *likka–tjej* vara stilmotsvarigheter. *Dialektmotsvarighet* bestäms på en geografisk eller på en social grund. En dialektmotsvarighet till svenskans pronomen *du* är t.ex. det östfinska ordet *sie*. *Idiolektmotsvarighet* grundar sig på det individuella språkbruket. Till exempel kunde *i gål* vara motsvarighet till ordet *eilen* om det sägs av ett litet barn eller av en person med talsvårigheter. *Registermotsvarighet* uppstår enligt språkbrukssituationen; samma person använder språket olikt i olika situationer. (Ingo 1990, 104; Ingo 1991, 88.)

Betydelseaspekten kan antingen vara en exakt *semantisk motsvarighet* eller en *semantiskt förändrad motsvarighet*. Vid semantisk motsvarighet är betydelsen i källspråket så identisk som möjligt med betydelsen i målspråket. Men vid semantiskt förändrad motsvarighet finns det märkliga förändringar i komponentsammansättningen eller betraktelsesättet. (Ingo 1991, 89.)

Den sista aspekten är den pragmatiska. Pragmatiken fäster avseende vid förhållandet mellan språk och språkbrukaren: språkbrukets beroende av situationen, talarens/läsarens kunskaper, attityder, antaganden osv. Den pragmatiska aspekten kan delas in i två typer. Den första är *bruksmotsvarighet*, som används som en motsvarighet till ett ord eller till ett uttryck enligt ett vedertaget sätt eller är en god och en fungerande motsvarighet i en viss situation, trots att det finns eventuella semantiska eller andra skillnader. Typiska bruksmotsvarigheter är till exempel motsvarigheterna till främmande idiom. Den andra pragmatiska aspekten är *kontextmotsvarighet*. Vid valet av motsvarigheter beaktar man mottagarens behov och de förändringar som kulturolikheter och andra bakgrundsfaktorer förutsätter. Textkompletteringar och särskilda förklaringar är typiska kontextmotsvarigheter. Särskilda förklaringar hjälper mottagaren att förstå budskapet. I det följande exemplifieras sådana förklaringar. (Ingo 1991, 89–90.)

(7) a. *Arlanda*
b. *Arlandan lentokenttä*

Det handlar om kontextmotsvarighet också, om språkligt bruk och språkligt beteende i målspråket av någon orsak är avvikande från källspråket. Sådana är t.ex. juridiska texter, affärsbrev och bruksanvisningar. (Ingo 1991, 91.)

5 ÖVERSÄTTNINGSPROCESS

5.1 Översättningskedja

Översättningsprocessen består av en kedja, i vilkens ena ände det finns källspråket och dess analys och i den andra änden målspråket och översättningen. Ingo (1991, 92) illustrerar översättningsprocessen med följande figur.

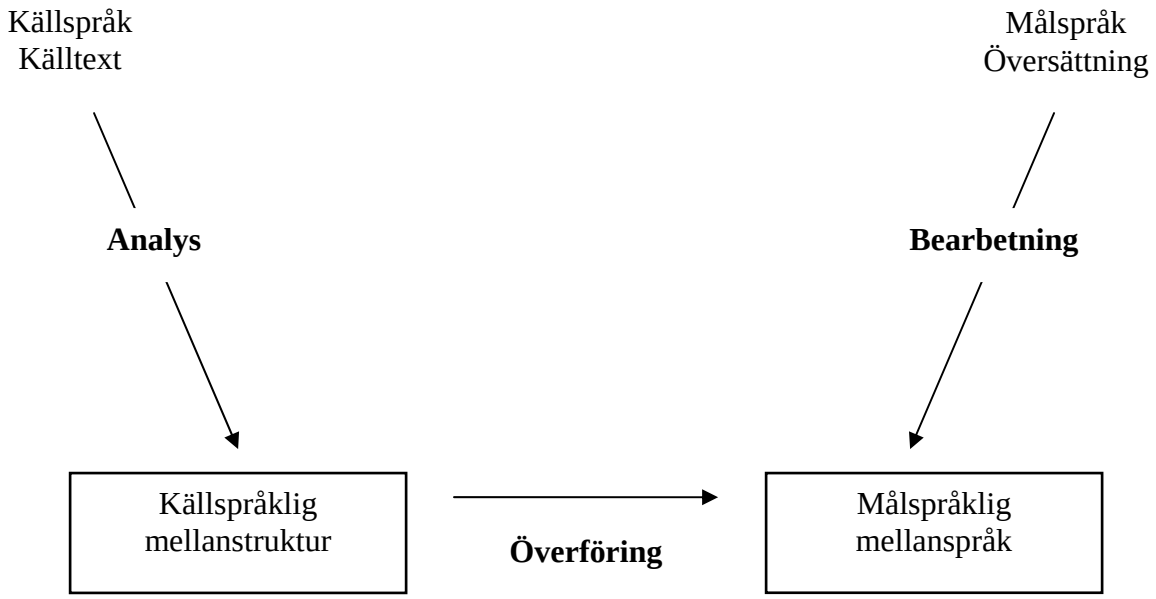

Figur 1 Översättningsprocessen i tre skeden: analys, överföring och bearbetning (Ingo 1991, 92).

Det framgår av figur 1 att man kan skilja mellan tre huvudskeden i processen: analys, överföring och bearbetning. Vid översättningsarbete är dessa skeden inte klart begränsade och separata från

varandra, utan i praktiken är de förbundna. Analys, överföring och bearbetning turas om inbördes. Den viktigaste saken är att inget av dessa skeden utelämnas. (Ingo 1991, 92–93.)

5.2 Analys

I analysskedet analyserar man grammatikaliska förhållanden, ordens betydelser och ordkombinationer i texten. En ordentlig analys av källtexten är grunden för all översättning, eftersom man måste känna texten för att översättningen ska lyckas bra. En noggrann analys hjälper vid bearbetning och att hitta semantiskt exakta betydelsemotsvarigheter vid överföringen. Ingo (1991) konstaterar att analysskedet består av fem delfaser: förberedande analys, grammatikalisk analys, semantisk analys, stilanalys och pragmatisk analys. (Nida & Taber 1969, 33; Ingo 1991, 93–94.)

Nida och Taber (1969, 34) anser att analysen består av tre huvuddelar. Den första är att man definierar de betydelsefulla relationerna mellan ord och ordkombinationer. För det andra definieras de denotativa betydelserna av ord och speciella ordkombinationer. Till sist definierar man den konnotativa betydelsen, dvs. hur språkbrukare reagerar på ord och ordkombinationer.

En förberedande textanalys betyder att man läser texten noggrant flera gånger för att få en känsla för texten. En ordentlig läsning lättar analysen och aktiverar undermedvetet beredskapen för överföring och bearbetning i förskott. Att man förstår texten behöver den läsas både generellt och närmare. (Newmark 1988, 11; Ingo 1991, 94.)

Vid grammatikalisk analys ska man känna igen källtextens konstituenter och klarlägga deras relation till varandra. Detta analysskede är både morfologiskt och syntaktiskt. I den grammatikaliska analysen kan man känna igen subjekt, predikat, objekt, attribut, adverbial osv., vilket innebär analys av ytstrukturen. Enligt den generativa grammatiken är de största skillnaderna mellan olika språk i ytstrukturen. Om man går närmare språkens djupstrukturer, ser man klarare språkens strukturella likheter. Ytstrukturen härleds ur djupstrukturen. Därför fungerar grammatikalisk analys så, att källtexten och dess beståndsdelar transformeras tillbaka till

kärnsatsnivån eller åtminstone närmare djupstrukturen. Denna kallas för tillbakatransformering. I kopplingsanalys klärlägger man hur kärnsatserna är kopplade med varandra i originaltexten, dvs. hur konnektorer, konnektiver och konjunktioner används. (Ingo 1991, 95–96, 113.)

Det viktigaste i översättning är en ordentlig överföring av betydelse från källspråket till målspråket, därför semantiskt analys är ett mycket viktig skede. Vid detta skede klarlägger man noggrant textens betydelsekomponenter. I orden finns det två betydelsens grundelement: *denotation* (grundbetydelse) och *konnotation* (associationsinnehåll), därför delas den semantiska analysen in i denotationsanalys och konnotationsanalys. I denotationsanalys delar man ordets betydelse in i semantiska komponenter (t.ex. begreppsdrag, semem). Man försöker finna de drag, som skiljer ordet från andra ord, som hör till samma semantiska fält. I konnotationsanalys tar man hänsyn till ordets eller uttryckets bibetydelse och till associationer och känsloreaktioner, som bibetydelser väcker. Översättaren måste också ta hänsyn till s.k. *snarlika ord*. De är ord, som de båda språken har eller som ser ut som samma ord. Det är fråga om riktiga ord i två släktspråk eller lånord. Trots detta kan orden ha olika betydelser, avvikande extension eller olika stilvärde. Därför är det viktigt att göra en noggrann semantisk analys av sådana ord. (Ingo 1991, 121–123, 145; Vehmas-Lehto 2002, 67–68.)

Stilanalys drar nytta av de andra analysskeden. Inom den moderna översättningsvetenskapen är det inte längre så central uppgift att bevara stil och form som tidigare. Det är varje översättares plikt att ta hänsyn till stilen. Formens och stilens betydelse varierar beroende på källtexten. Till exempel i estetisk-poetisk text kan form och stil vara viktiga. (Ingo 1991, 151.) Enligt Saukkonen (1984, 12, 36–37.) föds stilen ur den synvinkel, som språkbrukaren väljer. Han konstaterar att det finns tre huvudstilar: konstnärlig stil, vetenskaplig-teoretisk stil och informationsstil. Den konstnärliga stilens syfte är att skapa ett visst slags stämning, föreställning eller synsätt till mottagare. En vetenskaplig-teoretisk text är noggrann och exakt. Informationsstil är mellan konstnärlig och vetenskaplig-teoretisk stil. Informationstext är exakt, men den grundar sig också på vardagskunskap och försöker påverka mottagaren.

Huvudsyftet i den pragmatiska analysen är att garantera att den översatta texten ska fungera i den nya språk- och kulturmiljö. Översättaren måsta tänka på och jämna dels språkligt-konventionella

skillnader, som är strukturella och semantiska, dels skillnader i kultur och bildning, vilka förorsakar tillägg och förklaringar på språklig nivå. I detta analysskede är det viktigt att ta hänsyn till identifiering av bildspråk och idiomatiska och s.k. stelnade uttryck och fraser, vilka inte kan översättas med semantiska motsvarigheter utan kräver pragmatiska motsvarigheter. Vid översättningen måste översättaren ta hänsyn till också textens syfte och funktion. (Ingo 1991, 158–159, 164.)

5.3 Överföring

Vid överföring överförs den analyserade texten till målspråket i översättarens minne. Det finns ännu inte en skriven form av översättning. Överföringen äger rum på kärnsatsnivå eller på en mellanstrukturnivå. Överföring på mellanstrukturnivå är bättre jämfört med överföring på ytstrukturnivå därför att språken är mer likadana på djupare nivåer än på ytan och förhållandena mellan konstituenterna i källtexten är enklare och klarare. Överföringen på mellannivå garanterar att översättningen förmedlar originaltextens information ordentligt och utan förvrängningar. (Nida & Taber 1969, 33; Ingo 1991, 165–166.)

Eftersom detta skede äger rum i översättarens minne, är det oundvikligt att vissa omedvetna personliga problem förvränger processen. Trots att översättaren måste veta mycket om ämnet, kan för mycket kunskap utgöra ett hot mot en effektiv översättning. En annan typ av problem är att översättaren inte bryr sig om vad översättningen egentligen betyder. Man tänker att översättningen innebär att man bara ersätter källspråkliga ord med motsvarande ord i målspråket. (Nida & Taber 1969, 99–102.)

Överföringsprocessen är semantiskt noggrann, men det saknas formens slutliga finslipning och utformning. Dessa råöversättningar, som har ingen skriftlig form, är utgångspunkten för bearbetningsskedet. Den semantiska analysen är viktig för överföringen, eftersom den påverkar valet av översättningsmotsvarigheter. Dessutom verkar stil- och den pragmatiska analysen på ordvalet. (Ingo 1991, 166–167.)

5.4 Bearbetning

I översättningsprocessens sista skede, bearbetningsskedet, får översättningen sin slutliga och konkreta form. De råöversättningar, som gjorts i överföringsskedet, omformas till en flytande och idiomatisk målspråklig text, som också stilistiskt motsvarar källtexten. Det viktigaste målet för översättaren är att förmedla textens innehåll korrekt. (Ingo 1991, 216)

Nida och Taber (1969, 120–128, 145) konstaterar att vid bearbetning måste man beakta tre olika synvinklar: språkets och stilarnas varieteter, de väsentliga stilkomponenter och -egenskaper och tekniken med vilken man kan skapa den önskade stilen. Ett språk varierar med syn t.ex. på tid och geografi (dialekter). Översättaren måste ta hänsyn till tal- eller skriftspråk och sociologiska aspekter, t.ex. ålder, kön, utbildningsnivå och religiös anknytning. Språket varierar också enligt olika situationer. Det kan vara tekniskt, formellt, informellt, kasuellt eller intimt. De stilistiska dragen kan delas in i två grupper: drag som ökar effektivitet och drag som skapar speciella effekter eller förskönar meddelandet.

Översättaren måste anpassa sin textstrategi till den, som författaren av originaltexten har använt. Textstrategin avgör hur propositionerna grupperas och vilka kopplingar som används. På grund av språkens olika struktur, sätt att linearisera text osv., kan strategierna inte var identiska. Översättaren kan avvika från källspråkets textstrategi endast om källspråkets strategi förorsakar t.ex. en pragmatiskt dålig eller en semantiskt oklar översättning. (Ingo 1991, 217, 221.)

Tidigare strävade man efter formell motsvarighet mellan källtext och översättning. Då handlar man på källspråkets villkor och försöker bibehålla källtextens innehåll och form, t.ex. verb motsvaras av verb, substantiv av substantiv osv. Nuförtiden strävar man efter dynamisk motsvarighet, som fungerar på målspråkets villkor. Den tar hänsyn till reaktionerna hos mottagaren. Mottagaren bör uppleva språket i översättningen som sitt eget modersmål. Översättaren måste framställa budskapet med en både exakt och naturlig motsvarighet, så att den anpassar sig i den nya mottagarens språk och kultur. Vid behov ersätter översättaren källspråkets grammatikaliska och semantiska kategorier med sådana som målspråket förutsätter. (Ingo 1991, 225–226.)

Översättaren bör skapa en text som fungerar pragmatiskt klanderfritt, men ändå förblir så trogen som möjligt för förlagan. Han måste veta vilket syfte översättningen har och i vilken situation den kommer att användas. Han måste ta hänsyn till kopplingsanalysen, som visar författarens textstrategier, och till användning av olika satsgrader och olika slag av kopplingar. Översättaren måste också fästa uppmärksamhet t.ex. på textens struktur, meningslängd, skiljetecken, avstavning och användning av bindestreck. Han handlar på målspråkets villkor och sätter först källtextens formella, grammatikaliska, stilistiska osv. lösningar i relation till den helhetsbild han har av källspråkets uttrycksmöjligheter, språkliga praxis och språkbruksnormer. Med målspråkets motsvarande helhetsbild försöker översättaren skapa en dynamisk motsvarighet till den källspråkliga texten. (Ingo 1991, 227–229, 235.)

6 ÖVERSÄTTNINGSBYTEN

Catford (1965, 73) kallar förändringar, som sker vid översättningsprocessen, för översättningsbyten. Man kan finna många orsaker till förändringar när en översättare överför en text från ett språk till ett annat, t.ex. om texten läses i ett annat land. Huhtala (1995, 39) delar de ovannämnda förändringarna i två grupper: obligatoriska och frivilliga översättningsbyten.

6.1 Obligatoriska översättningsbyten

6.1.1 Nivåbyten

Enligt Catford (1965, 73) är de byten, som han studerar, avvikelser från formell motsvarighet. Han skiljer mellan två huvudbyten: nivåbyten och kategoribyten. Huhtala (1995, 39–40) kallar dessa byten för obligatoriska översättningsbyten. De beror enbart på strukturella skillnader mellan två olika språk.

Finskan och svenskan är språk som skiljer sig strukturellt från varandra, eftersom de hör till olika språkfamiljer. Finskan hör till de finsk-ugriska språken och är ett mer syntetiskt språk medan svenskan är ett mer analytiskt språk och hör till de indoeuropeiska språken. Typiskt för syntetiska språk är att orden oftare än i analytiska språk är uppbyggda av flera morfem. Detta betyder att ordenheter innehåller mera information än ordenheter i analytiska språk. (Huhtala 1995, 59.)

Med nivåbyte menas att ett element i källspråket på en lingvistik nivå har i målspråket en översättningsmotsvarighet på en annan nivå. De lingvistiska nivåerna är grammatik, lexikon, fonologi och grafologi. De enda möjliga bytena sker mellan grammatik och lexikon och de är ganska allmänna. Ett exempel på nivåbyte är att man i finskan uttrycker obestämdhet eller bestämdhet med förklarande tillägg eller bestämningar av olika slag. I stället har man i svenskan grammatiska medel att uttrycka obestämdhet och bestämdhet. (Catford 1965, 73; Huhtala 1995, 40; Vehmas-Lehto 2002, 48.) Ett annat exempel är att man i finskan kan i alla tempusformer uttrycka dels resultativ dels irresultativ handling genom att använda ackusativ eller partitiv som objektskasus. Men i svenskan finns det inte några syntaktiska medel för att uttrycka aspekt, utan man måste använda lexikala medel. Se följande:

		Partitiv:	Ackusativ:
(8)	a.	Hän ampui hirveä.	Hän ampui hirven.
	b.	Han sköt på älgen.	Han fällde älgen. (Ingo 1991, 169–170.)

För att uttrycka irresultativ handling finns objektet i partitiv i finskan, medan i svenskan används ett verb, *sköt*. När man uttrycker resultativ handling sätter man objektet i ackusativ i finskan. För att uttrycka samma sak i svenskan behöver användas ett annat verb, *fälla*.

6.1.2 Kategoribyten

Catford (1965, 76) konstaterar att det finns fyra olika typer av kategoribyten: strukturbyten, klassbyten, enhetsbyten och intrasystembyten. Ett strukturbyte sker t.ex. när ett element byter plats vid översättning. Sådana byten kan förekomma inom alla ranger inom grammatiken.

Grammatiken innehåller t.ex. sådana enheter som mening, sats och fras och därför kan man tala om meningsstrukturbyten, satsstrukturbyten, frasstrukturbyten och ordstrukturbyten. (Huhtala 1995, 41.) I det följande exemplifieras ett satsstrukturbyte:

(9) a. Minulla on kirja.
b. Jag har en bok. (Sorvali 1983, 45.)

I exemplet ovan är ordet *kirja* ’bok’ subjekt i finskan, medan i svenskan är det objekt. Alltså ordet *minulla* är inte subjekt, utan ett ägande adverbial och den finska satsen har inget objekt.

Ett klassbyte uppstår när översättningsmotsvarigheten till ett källspråkselement är en medlem av en annan klass i målspråket (Catford 1965, 78). Jfr:

(10) a. kotitalousopettaja
b. lärare i huslig ekonomi (Sorvali 1983, 45.)

I exemplet ovan finns det en substantiv i finskan som motsvaras av en substantiv plus en nominalfras i svenskan.

Enhetsbyten innebär att översättningsmotsvarigheten till en enhet på en rang i källpråket är en enhet på en annan rang i målspråket. Ett enhetsbyte förekommer bl.a. när det som uttrycks med morfem i det ena språket uttrycks med ord eller med ordföljd i det andra. (Catford 1965, 79; Huhtala 1995, 42.) Jfr:

(11) a. Talosta tuli mies. Mies tuli talosta.
b. Det kom en man ut ur huset. Mannen kom ut ur huset. (Sorvali 1983, 45.)

I ovanstående exempel uttrycks obestämdhet och bestämdhet med morfem i svenskan och med ordföljd i finskan.

För intrasystembyten kallas de byten som sker inom ett system, t.ex. inom numerusystemet. Ett intrasystembyte kan förekomma när källspråk- och målspråksystem är motsvarande men vid översättning väljer man en icke-motsvarande term i målspråket. (Catford 1965, 79–80.) Jfr:

(12) a. kasvot portaat
b. ansikte trappa (Sorvali 1983, 46.)

Vid några ord används pluralis i finskan och singularis i svenskan. I det ovanstående exemplet är det finska ordet *kasvot* i pluralis, medan i svenskan är det motsvarande ordet *ansikte* i singularis. Samma sak är med orden *portaat* och *trappa*.

6.2 Frivilliga översättningbyten

6.2.1 Definition

Med frivilliga översättningsbyten menar Huhtala (1995, 39, 44–54) förändringar som förekommer på grund av andra orsaker än primärt strukturella olikheter mellan de aktuella språken. Vid frivilliga översättningsbyten krävs det andra kunskaper än bara kunskaper om språkens struktur. Resultatet beror på hur väl översättaren känner uppdraget, målgruppen, ämnet, hur bra han är att uttrycka sig i skrift osv. Huhtala nämner t.ex. att ett element är onödigt eller att det råder brist på utrymme som orsaker till frivilliga översättningsbyten. När ett frivilligt översättningsbyte uppkommer kan resultatet antingen vara att ett element inte direkt motsvarar elementet i originalet resp. i översättningen eller att det finns ett element i översättningen som har en motsvarighet i originalet men inte någon lexikonmotsvarighet. Tillägg och bortfall är byten, där ett element saknar en direkt motsvarighet. De byten, där ett element har en motsvarighet, är uttrycksbyten, informationsbyten, numerusbyten, stilnyansbyten, tidsformsbyten, stavningsbyten, namnbyten, ordföljdsbyten och satsbyten.

6.2.2 Ett element saknar direkt motsvarighet

Bortfall betyder en förändring där ett element (ett morfem, ett ord, en fras, en sats eller en mening, ett stycke osv.) i originaltexten inte översätts. Ett bortfall kan förorsaka en förändring i innehållet, men det är öcksåå möjligt att innehållet inte förändras. (Huhtala 1995, 45–46.) Ingo (1991, 255) talar om semantiska eller implicitgörande utelämningar. När man utelämnar väsentliga semantiska komponenter, är det fråga om semantiska utelämningar. Med implicitgörande utelämningar menar man fall där man utelämnar sådana betydelsekomponenter som trots allt framgår av sammanhanget

Tillägg innebär en förändring där ett element saknar direkt motsvarighet i originalet. Det element, som tilläggs, kan representera vilken enhet som helst inom grammatiken, dvs. ett morfem, ett ord, en fras, en sats eller en mening. Teoretiskt sett kan ett tillägg leda till en betydelseförändring, men det är möjligt att det tillagda elementets information finns någon annanstans i originalet eller kan läsas mellan raderna. (Huhtala 1995, 44–45.) I detta sammanhang talar Ingo (1991, 255) om semantiska och explicitgörande tillägg. Semantiska tillägg innebär att man tillfogar nya betydelsekomponenter i översättningens text. Med explicitgörande tillägg menas att man lägger till ett ord men ingen ny information.

6.2.3 Ett element har direkt motsvarighet

Ett uttrycksbyte uppkommer när man väljer en icke-ordagrann motsvarighet till ett element i originaltexten. Vid en typ av uttrycksbyten motsvarar två element varandra innehållsmässigt i en kontext men inte nödvändigtvis i någon annan kontext. En annan typ är fall där ett uttrycksbyte samtidigt innehåller en förändring av enheten, t.ex. en fras blir ett ord, ett ord blir en sats. Alla enhetsförändringar är teoretiskt sett möjliga, men det är teoretiskt omöjligt att ett uttrycksbyte förorsakar en förändring i den pragmatiska betydelsen. Ett exempel på uttrycksbyten är fall där översättaren har använt ett namn i stället för ett pronomen eller tvärtom. (Huhtala 1995, 47–48, 81.)

Ett informationsbyte uppstår när översättaren väljer till ett ord eller ord inom en fras i originalet en sådan motsvarighet som inte ger samma information som originaltexten. Därav följer att ett informationsbyte förorsakar alltid en förändring av innehåll. Trots att ett informationsbyte betyder en semantisk förändring i texten, kan informationen i originalet vara felaktig och översättaren gör ett informationsbyte för att få översättningen att bättre motsvara verkligheten. Om det finns felaktiga sakuppgifter i originalet, är den allmänna regeln att översättaren ska ändra dem. (Söderlund 1965, 52–53; Huhtala 1995, 48–49, 85.)

Ett numerusbyte innebär en ersättning av ett ord i singularis med ett ord i pluralis eller omvänt. Ordet i översättningen är motsvarighet till ordet i originaltexten, men de har inte samma numerusform. Ett numerusbyte kan förorsaka innehållsmässiga förändringar, men det är möjligt att det inte innebär någon större semantisk förändring i kontexten. (Huhtala 1995, 49–50.)

Med ett stilnyansbyte menas en förändring där det används ett element som har ett annat stilistiskt värde än elementet i originaltexten. Elementet är inte en ordagrann motsvarighet utan en stilistisk variant av denna motsvarighet. Det kan exempelvis vara fråga om ett främmande ord, ett kulturord eller talspråk i originaltexten och översättaren har valt att inte använda det. (Huhtala 1995, 50, 89–90.)

Ett tidsformsbyte betyder att verbet i originalet har en annan tempusform än verbet i översättningen. Teoretiskt sett är alla tempusförändringar möjliga, t.ex. från presens till preteritum, från perfektum till pluskvamperfektum. Ett tidsformsbyte kan förorsaka en innehållsförändring i texten. (Huhtala 1995, 51.)

Med ett stavningsbyte menas flera olika slags förändringar. Det uppstår när i originalet används en stor begynnelsebokstav till skillnad från översättningen eller tvärtom. Det kan vara antingen en ordagrann motsvarighet eller en icke-ordagrann motsvarighet. Det är fråga om ett stavningsbyte när originaltextens skribent har skrivit ett tal med siffror och översättaren med bokstäver eller omvänt. Ett stavningsbyte uppstår också när översättaren till skillnad från originaltextens skribent förkortar ett ord i texten eller omvänt. En ordagrann motsvarighet i översättningen skiljer sig från elementet i originalet genom att den förkortas och då är det inte

längre fråga om en ordagrann motsvarighet. Elementet måste kunna förkortas både i originalet och i översättningen. Man bör använda bara förkortningar som läsaren förstår, men i skönlitterär text bör förkortningar inte användas. (Söderlund 1965, 82; Huhtala 1995, 51–53.)

Enligt det traditionella semantiska synsättet har egennamn ingen egentlig betydelse. De är endast ett slags etiketter för att identifiera individer av olika slag. På grund av avsaknad av betydelsen finns det inte något att översätta och man skulle logiskt tänka att namn inte ska översättas. Men översättningen är inte ändå så enkel. Ett namnbyte uppkommer när man översätter ett sådant namn som inte har någon officiell översättning, som t.ex. *Helsinki* har (*Helsingfors*). Ett namnbyte kan teoretiskt sett förorsaka innehållsmässiga förändringar, eftersom namnen i verkligheten har samma referens (person, ställe). Översättaren kan använda olika principer vid behandling av namn vid översättning. Den första principen är att namnet inte översätts, vilket man i vanliga fall rekommenderar. Den andra är att man förändrar det källspråkliga namnet enligt målspråkets uttalsregler, t.ex. *Liisa* i finskan blir *Lisa* i svenskan. I det tredje fallet ersätter översättaren namnet med ett målspråkligt namn. Detta kan förekomma om namnet har en viss funktion i texten. Den fjärde principen är att namnet översätts, t.ex. binamn, finskans *suuri* – svenskans *stor*. Alla utom det första förfaringssättet medför namnbyten. (Ingo 1991, 204; Huhtala 1995, 53–54, 96.)

Ett ordföljdsbyte innebär att ordningen av element i en grammatisk enhet inte är densamma i översättningen som i originalet, t.ex. byter två ord plats. Det kan finnas orsaker till att översättaren har ändrat ordningen av likvärdiga element, t.ex. för att få alfabetisk ordning, av rytmiska skäl eller för att placera ny och gammal information. Ett ordföljdsbyte förändrar sällan innehållet i satsen. (Huhtala 1995, 54, 99.)

Ett satsbyte uppstår när översättaren bildar en mening eller en enhet av högre rang (dvs. ett stycke osv.) av två likadana enheter i originaltexten eller omvänt. I ett satsbyte kan antalet enheter antingen bli större i översättningen än i originalet eller förbli detsamma. Om antalet blir större har översättaren t.ex. bildat två grafiska meningar av en mening. En vanlig orsak till detta är att originaltexten har en lång mening som blir klarare om man bildar två meningar. När antalet blir

detsamma, har översättaren t.ex. grupperat två meningar på ett annat sätt. (Huhtala 1995, 54–55, 102.)

7 OM SÅNGTEXTER

7.1 Sångens struktur

Sångtexter grundar sig i mycket på versmått, begynnelse- och slutrim, rytm, onomatopoesi och ljudmåleri. På detta sätt är sångens struktur mycket likadan som diktens struktur. Sånger har också, såsom dikter, ett visst mått, dvs. en mätt rytm. En sång bygger på delar, som innehåller grupperade slag, och delarna indelas i takter. Eftersom sångtexter är skrivna för att sjungas till melodin, måste man föreställa sig texter till den mätta rytmen. Den är oftast kompositören, som bestämmer hur lång sången ska bli. Längden kan variera, den kan vara t.ex. 16 eller 32 takter. (Holofcener 1960, 9; Davis 1985, 35, 216; Ingo 1991, 39.)

En versrad är den del av melodin, efter vilken det är naturligt att andas, när man sjunger. Versradens längd kan variera och ofta slutar den på en längre ton eller paus. Flera versrader bildar en större helhet som kallas för en vers och versernas antal kan variera. Eftersom musiken är matematisk och är vanligen byggd på versrader med fyra takter, är verser, som innehåller fyra eller åtta rader, vanliga. En refräng är vanligen hälften kortare eller två gånger längre än en vers. Refrängen kan vara antingen utanför eller i slutet av en vers. (Davis 1985, 35–54; Huhtala 1986, 43; Kontunen 1990, 47.)

I musiken betyder melodin ett kontinuum av toner, som består av tonhöjder och längden av toner (rytm). Tonerna bildar den musikaliska idéen och helheten. (Kasper, Lampila & Tikkanen 1992, 71; Inet 4; Inet 5.)

Inom musiken består rytmen av tidens indelning i delar. Den kan vara regelbunden, varierande eller fri. Rytmen innehåller två olika slags toner: toner med taktslag, dvs. betonade toner och

toner utan taktslag, dvs. obetonade toner. Rytmen består av en betonad ton eller paus och de följs av en ton eller en paus utan taktslag. (Kontunen 1990, 18–20; Inet 6.)

I sånger används begynnelserim (allitteration) för att begynnelseljud av ord, som står nära varandra, ska harmoniera ihop. I musiken står rimmet oftast i slutet av en versrad och då är det fråga om ett slutrim. Det binder versraderna med varandra, så att slut av två eller flera versrader harmonierar ihop. Slutrimmet står i ordets del som börjar på den sista betonade stavelsen. Då talar man om ett enstaka rim. Det finns också dubbel- och trippelrim. I ett dubbelrim rimmar två stavelser: den sista och den näst sista stavelsen. Med trippelrim menas att ordets tre sista stavelser rimmar. Det är viktigt att stavelser uttalas likadant, men hur de skrivs spelar inte någon avgörande roll. (Holofcener 1960, 3–5; Davis 1985, 185; Huhtala 1986, 44.)

Med onomatopoesi menas att ord används för att imitera ett visst naturligt ljud, att beskriva en händelse eller ett föremål. Om onomatopoesi används mycket begränsat, kan den låta trivialt. Men om man använder den uppfinningsrikt, kan den göra sången mer kraftigt. (Davis 1985, 207; Kantokorpi, Lyytikäinen & Viikari 1990, 70.)

Ljudmåleri innebär att vissa ljud används för att göra uttrycket effektivare. Med olika ljud kan man beskriva känslor och sinnesstämningar. Konsonanter beskriver aktivitet och rörelse, medan vokaler beskriver stämningar, känslor och sinnestillstånd. Till exempel associeras de bakre vokalerna *a, o, u* med lugna, allvarliga, sorgmodiga och otrevliga saker, och de ljusa främre vokalerna *e, i, y, ä, ö* ger lätta, glada och lyckliga associationer och de uttrycker dessutom litenhet och sublimitet. (Ingo 1991, 42; Inet 7.)

7.2 Att skriva sångtexter

Sångtexternas syfte är att de används för att sjunga. Ibland är sångtexternas funktion helt musikalisk. Därför måste den person som skriver texterna vara instinktivt musikalisk, han måste ha rytmsinne, språkkänsla, förstånd och instinkt. De bästa textförfattarna arrangerar alltid ordens betoningar noggrant till melodin. Om det önskade ordet inte klingar med melodin, väljer

författaren instinktivt en ordkombination som bara har en stavelse. Finskan innehåller inte massor av enstaviga ord. För att få texten musikalisk och bra för att sjunga och för att få texten rytmiskt rätt, är man tvungen att använda korta hjälpord i finskan. Om man vill framhäva ett ord, kan man rimma det. Men om man inte vill göra det är det bättre att inte använda rim. Om texten är välgjord, klarar den sig också utan slutrim. (Davis 1985, 7, 191–208; Hatakka 1994, 19.) Att veta när man inte ska rimma är svårare än att rimma. Om man använder rim alltför ofta och på ett fel ställe, förstör det sångens innehåll. Rim används inte, om versrader inte motsvarar varandra i förhållandet till rytm och mått. Holofcener (1960, 7–8) konstaterar att enkelheten är en av de grundlagarna i sångtexter. Jukka Virtanen säger i en artikel i tidningen *Rytmimusiikki* (Hatakka 1994, 19) att texter som innehåller rim klandras ofta eftersom rim sägs vara banala. Men han konstaterar att det inte finns banala rim; allt beror på vilka ord som finns kring rimordet.

En välskriven sång förmedlar känslor genast och klart. Klarhet utformas delvis med hjälp av syntax, dvs. att orden ställs i en logisk ordning och delvis med hjälp av rytmiska betoningar. Om man ställer betoning på ett ställe där den inte borde stå, kan det förorsaka oklarhet och oredighet. (Davis 1985, 249.)

7.3 Översättning av sångtexter

Enligt textkvalitet hör sångtexter till konstlitteratur och diktspråk, där formen ofta är minst lika viktig som innehållet. Översättaren bör överföra originaltextens ”melodi” till målspråket så mycket som möjligt. På grund av översättningens syfte hör sångtexterna till estetisk-poetisk översättning, där formen blir viktigare än innehållet. Vid översättning av sångtexter förekommer ofta pseudoöversättningar, dvs. skenöversättningar. En populär hit måste översättas redan på grund av melodin. Om texten är svår att översätta eller ämnet är svårt, kan översättaren välja ett helt annat tema. Därför talar man om textförfattare och inte om översättare av sångtexter. (Ingo 1990, 66; Ingo 1991, 38–39, 55–56.)

Enligt översättningsmotsvarigheternas formella exakthet hör sångtexter till ortografisk och ljudenlig översättning. I en text av denna typ kan även bokstäver och ljud ha egen betydelse. För att en översättning av en sångtext ska lyckas, måste man ta hänsyn till antalet stavelser och stavelsegränser, rim och alliteration, versfötter och språkets allmänna musikalitet. Till exempel kan många sånger på ett främmande språk ibland verka mera främmande, eftersom vid några av de melodiska övergångarna saknas en gränsskapande konsonant, som är bekant för oss och vid sidan av detta kan melodins gång verka olik. (Ingo 1991, 65.)

Att översätta en dikt från ett språk till ett annat kräver naturligtvis känslighet, inlevelse och poetisk uttrycksförmåga som många översättare inte har. Likadana egenskaper behövs också vid sångtexter. Därför översätts de oftast av sångtextsförfattare. Ibland kan en översättare göra en råversion, men en textförfattare gör det slutliga arbetet. Svårast är det att översätta rimmade dikter om man vill bibehålla rim och meter. Orimmade dikter är också svåra att översätta, om man vill bibehålla originalets innehåll, rytm och ton. Om sången, som ska översattas, har en noggrann rimstruktur måste man bevara strukturen. Rim, rytm och versrader begränsar översättarens arbete, eftersom man måste försöka överföra t.ex. originalets semantiska, metriska och rytmiska information till översättningen så att antalet versfötter per rad, rader per strof och antal strofer inte ska förändras. (Söderlund 1965, 187–188; Jangfeldt 1983, 19; Chydenius 1986, 42; Hatakka 1994, 19.)

Vid översättning av texter där formen är det väsentliga måste översättaren avgöra vilken funktion texten har. Om textens funktion inte är informativ, måste översättaren avstå från att överföra betydelseinnehållet och i stället använda översättningsmotsvarigheter på det estetiska, expressiva eller imperativa planet. Detta leder till att den semantiska betydelsen mer eller mindre inte överförs till målspråkstexten. (Ingo 1991, 201.)

8 MATERIAL OCH METOD

8.1 Material

Som material har jag 23 svenskspråkiga muminsånger och deras finska versioner. Mitt material består alltså sammanlagt av 46 sångtexter. Längden av sångtexterna varierar; några av dem är långa, men det finns också sånger som innehåller bara några rader. 22 av originalsångerna och av de finska versionerna har jag tagit ur böckerna *Visor från Mumindalen* och *Muumilaakson laulukirja* och de två övriga sångerna härstammar från Internetsidorna *www.muumilauluja.net* och *www.moominvoices.com*. En lista över sångerna och sångtexterna ges som bilaga. Jag har numrerat sångerna för att göra det enklare att hänvisa till en viss sång eller vissa sånger.

Massor av svenskspråkiga sånger har blivit översatta till finska under decennierna. Först fick jag idén att använda sångtexter som material i pro gradu-arbetet. Senare kom jag fram till att använda barnsånger och muminsånger. Tidigare hade jag inte alls hört om dessa sånger. Jag valde muminsånger därför att som barnvisor är de mångsidiga och intressanta. Dessutom är Tove Janssons muminfigurer en viktig del av den finlandssvenska litterära kulturen i Finland.

Originaltexterna är skrivna av Tove Jansson och ursprungligen är de från muminböckerna och -skådespelen, utom sången *Muminmammans visa*, som är nyskriven för samlingen *Visor från Mumindalen*, och *Muminpappans visa*, vars ursprung man inte känner till. *Vexi Salmi* har översatt 19 av de finska versionerna. En av de finska versionerna är översatt av *Esko Elstelä* (*Syyslaulu*) och tre av *Laila Järvinen* (*Joka pikku ötökällä rusetti on hännässään*, *Juhlijain laulu*, *Nukkukaa lapset*). (Jansson, Jansson & Tauro 1993b, 7–9; Inet 1)

8.2 Metod

I denna avhandling studerade jag några svenskspråkiga muminsånger och deras finska versioner. Huvudsaken var att studera hurdana frivilliga översättningsbyten översättaren har gjort. Utöver den studerade jag om strukturen (rim och antalet stavelser) och innehållet hade förändrats vid översättningen.

Den föreliggande analysen är huvudsakligen kvalitativ. I den beskrivs och förklaras översättarens frivilliga översättningsbyten samt sångernas innehåll och struktur. Dels är analysen också kvantitativ, eftersom jag även presenterar bytenas absoluta och relativa andelar. Analysen är dessutom deskriptiv, eftersom jag söker svar på de följande frågor: Hurdana frivilliga översättninsgbyten översättaren har gjort? Varför han har gjort dem? Hur många byten materialet innehåller? Vad följds av bytena? Jag valde att använda metoderna tillsammans, eftersom de kompletterar varandra och tillsammans ger de en bättre helhetsbild av materialet.

Jag jämförde de svenska och finska versionerna parallellt. Jag läste genom texterna flera gånger och gick igenom dem sats för sats och rad för rad. Jag försökte hitta alla elva frivilliga översättningsbytena (tillägg, bortfall, uttrycksbyte, informationsbyte, numerusbyte, stilnyansbyte, tidsformsbyte, stavningsbyte, namnbyte, ordföljdsbyte, satsbyte). Jag sökte efter byten i texterna och antecknade de byten som jag hittade. Jag indelade bytena i grupper och sedan i undergrupper, t.ex. i ord och fraser. Jag läste genom alla byten och försökte hitta motiv och förklaringar för översättarens val. Jag räknade också antalet bytena i varje grupp och deras procentandelar. På detta sätt kan man se bättre vilka frivilliga översättningsbyten som är vanligaste.

Jag studerade och jämförde strukturen och innehållet och gjorde anteckningar om dem. Jag räknade antalet stavelser i en rad, i en vers och i en sång. Jag delade resultat in i två grupper: skillnader eller inga skillnader och sedan indelade jag dem i mindre grupper. Vid användning av rim läste jag genom sångtexterna och antecknade hurdana rim det finns och hur de har använts. Jag indelade dem i två grupper: om rim har använts på ett likadant sätt eller inte. Under dem finns det två undergrupper: om det finns skillnader eller inte i hela sången eller bara i en vers. Jag

jämförde innehållet genom att läsa sångtexterna flera gånger. Sedan antecknade jag om det finns skillnader och hurdana de är.

I analysdelen behandlar jag sångerna i grupper enligt teman; på det sättet får man en bättre helhetsbild av sångerna. Analysdelen består av två kapitel: 9 och 10. I kapitel 9 redogör jag för innehållet och likheter/olikheter i strukturen. I kapitel 10 klarlägger jag frivilliga översättningsbyten i materialet. Jag behandlar de hittade frivilliga översättningsbytena i samma ordning som i teoridelen.

9 STRUKTUR OCH INNEHÅLL I SÅNGTEXTERNA

Majoriteten av sångerna har inte samma antal stavelser. I 16 sånger är antalet olika och 7 sånger har samma antal stavelser. Sångerna, där stavelseantalet är detsamma, kan verserna innehålla skillnader. Sådana sånger är 23 och 10, t.ex. i sång 10 finns det flera stavelser i originalets första vers än i den andra, medan i översättningen har den andra versen flera stavelser än den första. Trots skillnaderna har antalet stavelser i hela sången bevarats i översättningen.

Det finns 5 sånger (5, 10, 14, 19, 23) som har samma antal stavelser i hela sången, men antalet på raderna är inte detsamma. För att markera vilken sång och rad eller rader det är fråga om, använder jag beteckningen sång 5:rad 1 som i följande exempel, men senare använder jag bara beteckningen 5:1. För att markera en sång använder jag numret och för att markera en rad använder jag beteckningen r14. I det följande exemplifieras raderna som inte har samma antal stavelser i originalet och i översättningen.

(13) a. Nu sjunger jag den stora äppelsången... (sång 5:rad 1)
...och skaffa er ett himla paraply – (r13)

b. Mä laulan suuren omenalaulun taasen... (r1)
Sen alle pelkurit käpertyy, ... (r13)

I exempel (13) visas två rader, där antalet stavelser inte är detsamma. I originalet har första raden 11 stavelser och den 13:e raden 10 stavelser, medan första raden i översättningen innehåller 12 stavelser och den 13:e raden 9 stavelser. Trots skillnaderna har hela sången samma antal stavelser.

I 7 sånger, där antalet stavelser inte är detsamma i hela sången, har några verser lika många stavelser. Sådana sånger är 1 (1:a versen), 2 (1:a versen), 4 (3:e versen), 8 (2:a versen, refräng), 9 (1:a versen), 13 (2:a versen) och 15 (1:a versen).

I de sånger där antalet inte är detsamma finns det 7 sånger där originalet har flera stavelser och i 9 sånger har översättningen flera stavelser. Skillnaden är oftast inte stor. Utom ett undantag är skillnaden från en till sex stavelser. Undantaget är i sång 16, som har den största skillnaden; översättningen har 37 stavelser fler än originalet. Detta är litet underligt, eftersom skillnaderna i andra sånger är mycket mindre.

Originalsångerna innehåller en viss rimstruktur som översättaren repeterar i majoriteten av de finska versionerna. I 10 sånger (3, 4, 7, 10, 11, 12, 16, 17, 18 och 22) är rimstrukturen likadan i hela sången i originalet och i översättningen. I sju sånger (1, 2, 8, 9, 13, 15 och 23) har strukturen bevarats i en vers eller i några verser. I det följande anges ett exempel på en sång där rimstrukturen inte har förändrats.

(14) a. Det finns folk som är rädda för *vatten*
och folk som är rädda för *barn*
det finns folk som rädda om *natten*
och folk som är rädda på *dan*.

b. Jotkut pelkäävät hirveesti *vettä*
ja lapsia taas jotkut *muut*.
Toiset pelkäävät yötä niin *että*
ihan loksuttaa hampaat ja *luut*. (4:1–4)

I (14) exemplifieras rimmet i sång 4. I originalet bildar *vatten–natten* och *barn–dan* rimpar och i den finska versionen är *vettä–että* och *muut–luut* ett rimpar. I det följande ges ett annat exempel på en vers, där rimstrukturen har bevarats.

(15) a. Jag letar efter nå'nting som vi kanske glömde *bort*,
och som du kunde hjälpa mig att *finna*.
En sommar går förbi, den är alltid lika *kort*,
den är drömmen om det man kunnat *vinna*.
Du kommer kanske nå'ngång förr'n skymningen är *blå*,
innan ängarna är torra och *tomma*.
Kanske hittar vi varann, kanske hittar vi då *på*,
något sätt att få allting att *blomma*.

b. Etsin jotain mikä meiltä unohtunut *on*,
minkä löytää mä avullasi *voisin*.
On kesä lyhyt niinkuin haave *saavuttamaton*
siitä mikä oisi voinut olla *toisin*.
Kai tulet pian ennenkuin pimeään mä *jään*,
eihän kaikki kai ole mennyt *hukkaan*.
Jos löytäisimme toisemme silloin ehkä *nään*
keinon, jolla vielä kaiken saamme *kukkaan*. (23)

Exempel (15) är andra versen i sång 23. I originalet bildar *bort–kort*, *finna–vinna*, *blå–på* och *tomma–blomma* rimpar. I översättningen finns rimparet på samma rader som i originalet: *on–saavuttamaton*, *voisin–toisin*, *jään–nään* och *hukkaan–kukkaan*.

I fem sånger (6, 14, 19, 20 och 21) har översättaren förändrat rimstukturen i hela sången. I det följande exemplifieras en del av en sång, där strukturen inte har bevarats.

(16) a. den saknar spänning och den saknar *krydda*.
jag talade om saken härom *dan*
jag sa att jag är rädd för att bli *van*
att fastna i familjens trygga *vanor*.
Förstår ni, jag vill ut i egna *banor*,
där jag kan få försvara och *beskydda*!

b. On suuret seikkailut kuin suolaa *meille*
ja arkipäivän kaavat *kangistaa*.
Ei niihin koskaan kiinni jäädä *saa*.
Mä juuri siksi lähdin *karkuteille*.
Mä harjoitella siellä *haluaisin*
sen kuinka minä teitä *puolustaisin* (2:5–10)

I (16) exemplifieras rimparen i sång 2. I originalet bildar *krydda–beskydda* och *vanor–banor* ett rimpar. Första paret är på raderna 5 och 10 och det andra på raderna 8 och 9. I översättningen bildar raderna 5, 8 och 9, 10 rimpar: *meille–karkuteille*, *haluaisin–puolustaisin*. På raderna 6 och 7 har rimmet använts på samma sätt.

I sångerna är innehållet nästan likadant i originalen och i översättningarna, men det finns dock mindre eller större enheter som innehållsmässigt inte motsvarar varandra. Dessutom finns det variation mellan sångerna. I några sånger motsvarar innehållet mer varandra än i några andra sånger. I sångerna har samma innehåll uttryckts nästan likadant eller det har uttryckts på ett annat sätt (mer om uttrycksbyten i nästa kapitel). Materialet innehåller också sånger där innehållet i en mening eller på en rad är detsamma, men det finns element, t.ex. ett ord, en fras, vars innehåll inte motsvarar innehållet i originalet. Jfr:

(17) a. Jag går i månens skimmer invid den svarta älv
och plockar *anemoner* och tänker på mig själv.
b. Mä poimin *unikoita*, synkkä virta vaikeroi,
kun kuutamossa ajatella itseänsä voi. (7:11–12)

I (17) exemplifieras ett fall, där innehållet på raderna är annars likadant men betydelsen av de kursiverade orden är inte densamma. Översättaren har använt en annan hyponym av ordet *kukka* ’blomma’. Originalet har substantivet *anemoner* ’vuokko’ och i översättningen har använts substantivet *unikko* ’vallmo’. Översättaren har kanske bytt ordet av rytmiska skäl; ordet *unikoita* klingar bättre än *vuokkoja*.

I några sånger finns det rader eller meningar som innehållsmässigt inte motsvarar varandra. I det följande exemplifieras två rader av sång 4, där innehållet i originalet och i översättningen på en rad inte motsvarar varandra.

(18) a. det finns folk som är rädda om natten
och folk som är rädda på dan.
b. Toiset pelkäävät yötä niin että
ihan loksuttaa hampaat ja luut. (4:3–4)

I exempel (18) motsvarar innehållet på den kursiverade raden inte varandra. I originalet förmedlar satsen *folk som är rädda på dan* ’ihmiset, jotka pelkäävät päivällä’ inte samma information som satsen i översättningen *ihan loksuttaa hampaat ja luut* ’rentav klafsar tänder och ben’.

I sång 22 finns det fem rader där innehållet inte är detsamma i originalet och i översättningen. De ifrågavarande raderna är de fem sista raderna i sången och de utgör över hälften av hela sången. I avsnitt 10.4 exemplifieras de här fem sista raderna i exempel (86).

10 FRIVILLIGA ÖVERSÄTTNINGSBYTEN I MATERIALET

10.1 Bortfall

Såsom det konstaterades i teoridelen kan det bortfallna elementet vara vilken enhet som helst (t.ex. ett morfem, ett ord, en fras). Ett bortfall kan förorsaka en betydelseförändring i texten. Bortfallen utgör 29,1 % av de frivilliga översättningsbytena i materialet. I följande tabell klarläggs fördelningen av bortfallen.

Tabell 1 Fördelning av bortfall i materialet

	f	%
Morfem	0	0
Ord	138	75,4
Fras	29	15,9
Sats	16	8,7
Mening	0	0
Totalt	183	100

Det framgår av tabell 1 att materialet innehåller tre olika uteslutna enhetstyper: ord, fraser och satser. Det finns inga bortfall av morfem eller meningar. Ord utgör de vanligaste enheterna av bortfallen. De andra enheterna är sällsyntare. Fraser bildar den näststörsta gruppen och den minsta gruppen består av satser.

I avhandlingen menar jag med meningar satsfogningar, dvs. meningar som innehåller flera satser och som börjar med en stor bokstav och slutar med punkt, frågetecken eller utropstecken, dvs. de som kallas för grafiska meningar. Med satser menas fullständiga satser som innehåller ett subjektsled och ett predikatsled och är en del av en mening eller elliptiska satser som inte innehåller något subjekt och predikat. Imperativsatser och satser som innehåller bara ett subjekt

och ett predikat räknas också som satser. (Hultman 2003, 259–261; Jörgensen & Svensson 1987, 157–158.)

Jag indelade de uteslutna orden i tre olika grupper. Den första gruppen innehåller enstaka ord t.ex. konjunktioner, adverb, interjektioner osv. Den andra gruppen består av ord som är en del av en sammansättning och till den sista gruppen hör de ord som är en del av en fras. Inom ordbortfallen utgör olika slags konjunktioner den största gruppen och den vanligaste bortfallna konjunktionen är *ja* ’och’. Översättaren har utelämnat konjunktionen på olika ställen: t.ex. mellan två samordnade satser och bildat två meningar av en mening; i förteckningar och i början av en mening. I det följande exemplifieras ett bortfall av en konjunktion.

(19) a. *Men* jag lägger mig i gräset och vilar mina ben *och* slutar att fundera i solens gula sken.
b. Pään painan nurmikolle ja oion jalkojain. En jaksa pohdiskella, mä tahdon olla vain. (1:11–12)

I exempel (19) har översättaren utelämnat konjunktionerna *mutta* ’men’ och *ja* ’och’ och bildat två meningar av en mening. Översättaren har använt här ett stilmedel som kallas för *asyndes*, som innebär avsaknad av bindeord (Hultman 2003, 278–279). I det följande exemplieras också ett bortfall av en konjunktion och översättaren har använt samma stilmedel.

(20) a. *För* vi gjorde en måne av silver *och* en underbar krona av guld.
b. Teimme kruunun kuin kulta se hohtaa. Hopeainen ja kirkas on kuu. (22:1–2)

I exempel (20) har konjunktionerna *sillä* ’för’ och *ja* ’och’ slopats och det har också bildats två meningar av en mening på samma sätt som i exempel (19). De alla uteslutna konjunktionerna i materialet förorsakar ingen informationsförlust.

Adverb utgör också en stor grupp av ordbortfall. Materialet innehåller olika uteslutna adverb. Oftast förändrar de inte betydelsen, som i de följande två exemplen.

(21) a. …för *då* kan du få höra en mårras fjärran tjut.
b. Kuulla voit pelottavan, kaukaisen mörön ulvonnan. (12:6)

(22) a. ...*nu* blir kvällarna kyliga och sena.
b. ...illat sammuvat kylmään hämäryyteen. (23:2)

I exempel (21) har *då* ’silloin’ ingen motsvarighet i den finska versionen och i exempel (22) har *nyt* ’nu’ utelämnats. Bortfallen förorsakar ingen betydelseförändring, eftersom samma information framgår av kontexten. Översättaren anser kanske att adverben är inte nödvändiga i dessa fall, eftersom man kan förstå betydelsen också utan dem. Utöver konjunktioner och några adverb innehåller materialet andra ord, som har ett lågt informationsvärde. Till sådana ord hör t.ex. satsadverbialen *så*, *just* och *ju*. I det följande exemplifieras ett sådant bortfall.

(23) a. ...det finns *så* många saker man inte kan förstå...
b. On monta seikkaa, joita on vaikee ymmärtää. (1:3)

I exempel (23) har översättaren utelämnat ordet *niin* ’så’, som fungerar som en bestämning till ordet *många* ’monta’. Det har utelämnats på grund av onödighet, eftersom det inte innehåller någon viktig information. I materialet hittades också ett par bortfall av interjektioner. I det följande anges ett exempel på en av dem.

(24) a. swish!
b. --------- (15:8)

I exempel (24) har interjektionen *swish* ingen motsvarighet i den finska versionen. Bortfallet förorsakar ingen betydelseförändring, eftersom interjektionens informationsvärde är lågt. Översättaren har kanske tänkt att det är onödigt att översätta den eller har inte hittat en bra motsvarighet till interjektionen.

Största delen av ordbortfall innebär ingen betydelseförändring, eftersom det oöversatta ordet är innehållsfattigt eller samma information kan läsas ur kontexten, dvs. mellan raderna eller någon

annanstans i texten. Materialet innehåller också bortfall som förändrar betydelsen, men deras andel är mycket mindre. I det följande exemplifieras två fall, där bortfallet förorsakar en betydelseförändring.

(25) a. Jag letar efter nå'nting som vi *kanske* glömde bort,...
b. Etsin jotain mikä meiltä unohtunut on,... (23:9)

(26) a. ...där *hundra* små lammungar vandra i vall.
b. ...pienet karitsaiset vain laitumella käy. (18:6)

I exempel (25) har översättaren utelämnat adverbet *ehkä* 'kanske', som utrycker en möjlighet att någonting kan hända (Nurmi 1998, 99; Cantell 2000, 142). I originalet uttrycker adverbet *kanske* osäkerhet, dvs. att det inte är säkert om de glömde bort någonting men i den finska versionen får man intrycket att de faktiskt har glömt bort det. I exempel (26) har det svenska ordet *hundra* 'sata' ingen motsvarighet i översättningen. I originalet finns ett räkneord, men översättaren har valt att använda ett ospecifikare begrepp genom att utelämna räkneordet. Bortfallet förorsakar en informationsförlust, eftersom i den finska versionen vet man inte hur många lammungar det finns.

Till den andra gruppen av ordbortfall hör sådana, där ett ord har utelämnats i en sammansättning. I materialet är alla dessa bortfallna ord substantiv. Bortfallen förändrar inte betydelsen. I det följande exemplifieras två sådana bortfall.

(27) a. Snusmumrikens *vår*visa
b. Nuuskamuikkusen laulu (10)

(28) a. Tootickis *vinter*visa
b. Tuu-tikin laulu (15)

Exemplen (27) och (28) är namn på sånger, där översättaren har lämnat bort orden *kevät* 'vår' och *talvi* 'vinter' i sammansättningar. Översättaren har valt att använda överbegrepp, hyperonymen

av dessa ord. De förorsakar ingen betydelseförändring, eftersom samma information kan läsas ut av kontexten, t.ex. i sång 15 *Lumikengin halki yön mä tallaan*. *Hanki narskuu huurrettuna hallaan*, och i sång 10 talar man om vår. Varför kunde man inte ha översatt dem med *talvilaulu* ’vintervisa’ och *kevätlaulu* ’vårvisa’, eftersom de inte påverkas av sångens mått? Översättaren har dock valt att använda enkla ord.

Materialet innehåller fall, där översättaren har utelämnat ett eller flera ord av en fras, t.ex. en nominalfras. De bildar den tredje gruppen av ordbortfall. Trots bortfallet har översättaren inte utelämnat hela frasen, utan han har lämnat någonting kvar av den ursprungliga. I materialet är det vanligaste bortfallet i nominalfraser, men det finns också några fall i verb- och adjektivfraser. Det vanligaste fallet är att översättaren har utelämnat ett adjektiv, som fungerar som en bestämning till ett substantiv. Jfr:

(29) a. ...och *varma* strumpor för en frusen resenär...
b. ...ja sukkapari, ettei viluttais. (3:4)

I exempel (29) har översättaren uteslutit attributet *lämpimät* ’varma’ i en nominalfras. Det innebär ingen betydelseförändring, eftersom samma information framgår av kontexten. Utelämningen kan ha påverkats av längden och också onödighet av attributet. I det följande exemplifieras ett likadant byte, men bytet har förorsakat en betydelseförändring.

(30) a. ...jag går och släcker lamporna på gamla *trötta* ben...
b. ...ja köpötellen jaloin vanhoin lamput sammutan. (9:2)

I exempel (30) har översättaren utelämnat attributet *väsyneet* ’trötta’. Detta förorsakar en semantisk förlust, eftersom man inte får samma information i den finska versionen. Gamla ben innebär nödvändigtvis inte att benen är trötta. Översättaren har kanske slopat attributet på grund av längden. Materialet innehåller också fall, där ett pronomen har utelämnats i en nominalfras. Oftast förorsakar bortfallen inga betydelseförändringar. I det följande exemplifieras ett sådant borfall.

(31) a. *Min* rock är felknäppt…
b. On takki väärin napitettu…(8:1)

I exempel (31) har översättaren lämnat bort bestämmarattributet *minun* ’min’. Utelämningen innebär ingen informationsförlust, eftersom samma information framgår av kontexten. Bortfallet har påverkats av onödighet av attributet. Vanligt i materialet är också att översättaren har utelämnat ett verb eller ett hjälpverb i en verbfras. Jfr:

(32) a. Men visa mig en knapp och mitt hjärta *börjar* klappa...
b. Jos näytät napin niin sydän hakkaa eikä lakkaa. (8:5–6)

(33) a. …och jag *kan* inte finna en enda liten sång,…
b. ...ja kauneimmasta laulusta kiinni en mä saa. (10:14)

I exempel (32) har hjälpverbet *börjar* ’alkaa’ ingen motsvarighet i den finska versionen. Översättaren har utelämnat det, eftersom om han inte hade gjort det skulle verbet *hakkaa* ’klappa’ inte rimma med verbet *lakkaa* ’sluta’. Bortfallet förorsakar ingen informationsförlust. I exempel (33) har översättaren utelämnat det modala hjälpverbet *voida/osata* ’kan’. Det har utelämnats på grund av längden; översättaren har använt ett annat verb (*saada kiinni* ’få fast’) än i originalet (*finna* ’löytää’) och hjälpverbet *voida/osata* ’kunna’ skulle göra satsen för lång. Materialet innehåller också två sådana bortfall, där flera ord har utelämnats i en verbfras. Båda bortfallen förorskar en betydelseförändring. Jfr:

(34) a. …där jag kan få försvara *och beskydda*.
b. ...sen kuinka minä teitä puolustaisin. (2:10)

I exempel (34) har översättaren utelämnat verbet *suojella* ’beskydda’ och konjunktionen *ja* ’och’ i en verbfras. Bortfallet förorsakar en informationsförlust, eftersom samma information inte kan läsas ut av kontexten. Översättaren har kanske lämnat bort verbet och konjunktionen, eftersom de skulle göra meningen för lång för sångens mått.

I materialet utgör bortfall av fraser den näststörsta gruppen. Den vanligaste frastypen är verbfraser. Utöver dem innehåller materialet t.ex. bortfallna nominal- och adjektivfraser. De vanligaste verbfrasbortfallen är enstaka verb. Utöver dem innehåller materialet också fall, där bortfallet består av flera verb. Det vanligaste bortfallet är kopulaverbet *olla* ’vara’. Jfr:

(35) a. Vägen hem *var* mycket lång och ingen har jag mött,...
b. Kotimatka pitkä niin, ei vastaantulijaa,... (23:1)

I exempel (35) finns ett kopulabortfall. Översättaren har utelämnat imperfektformen av kopulaverbet *olla* ’vara’. Den har lämnats bort av rytmiska och stilistiska skäl och översättaren har kanske inte ansett verbet som viktigt i detta fall. Bortfallen av *olla* ’vara’ i materialet förorsakar inga betydelseförändringar. Utöver kopulabortfallen innehåller materialet också bortfall av andra verb. I det följande exemplifieras ett sådant bortfall.

(36) a. Tick tick tick tick går min klocka *går och går tills* dagen slocknar...
b. Tik, tik, tik, tik, kello kulkee, aurinkokin silmät sulkee. (13:9–10)

I exempel (36) har frasen *går och går tills* ’kulkee ja kulkee kunnes’ ingen motsvarighet i den finska versionen. Översättaren har utelämnat verbfrasen för att det inte ska bli upprepning. Bortfallet förorsakar alltså ingen betydelseförändring. Materialet innehåller också fall, där bortfallet av en verbfras innebär en informationsförlust. Jfr:

(37) a. …men de ringde i går och ursäktade sej och *pratade väder* och tackade nej.
b. Hekin soittivat etteivät saapuisikaan ja anteeksi pyysivät vastaustaan. (13:7–8)

I exempel (37) har verbfrasen *prata väder* ’puhua säästä’ ingen motsvarighet i den finska versionen. Bortfallet förorsakar en semantisk förlust, eftersom man inte får samma information i översättningen som i originalet.

Materialet innehåller några bortfall av prepositionsfraser. De flesta består av en preposition plus en nominalfras, men det finns också några andra typer av fraser t.ex. finns det i ett fall en preposition plus ett personligt pronomen (objektsform). Några av bortfallen förorsakar ingen semantisk förlust. Jfr:

(38) a. Horisonten är så lång, havet sjunger sorgesång jag ska skriva brev *till dej*, du som inte känner mej, skynda, kom så fort det går!

b. Musta taivas päällä maan. Meri laulaa surujaan. Kirjoittaa kai kirjeen saan vaikka sua en tunnekaan. (11:5–9)

I exempel (38) har översättaren utelämnat satsadverbialet *sinulle* ’till dej’, som består av en preposition plus ett personligt pronomen i originalet. Bortfallet innebär ingen betydelseförändring, eftersom informationen framgår av kontexten. Satsadverbialet har utelämnats kanske därför att det är onödigt. Materialet innehåller också bortfall av fraser som förändrar informationen. I det följande exemplifieras ett sådant bortfall.

(39) a. Jag ska hälsa till dem och de ringer i kväll att jag åker *med vänner* i stans karusell!

b. Menen sirkukseen tai tivoliin, miten vaan ja mä kerrankin kunnolla juhlia saan. (13:24–25)

I exempel (39) har satsadverbialet *ystävien kanssa* ’med vänner’ utelämnats. Frasen består av en preposition plus ett substantiv. En orsak till bortfallet kan vara längden; meningen skulle bli för lång för sångens mått utan utelämningen. Bortfallet förorsakar en semantisk förlust, eftersom man får intrycket av översättningen att hon ska gå ensam till tivoli.

Bortfall av nominalfras är också vanliga i materialet. De bortfallna nominalfraserna består av t.ex. adjektiv plus substantiv och pronomen plus substantiv. De flesta av dem innebär ingen informationsförlust, som i följande exempel.

(40) a. tick tick tick *fru Filifjonk* fru Filifjonk som är så ensam i sin städade salong.
b. Tik, tik, tik, niin yksinään on jälleen rouva Vilijonkka salongissaan yksinään. (13:15–17)

I exempel (40) har det originalet två gånger frasen *fru Filifjonk*, men översättaren har utelämnat den andra för att det inte ska bli upprepning. Materialet innehåller också bortfall av nominalfraser som förorsakar en informationsförlust.

(41) a. ...och magpulver, *en trevlig pocket-bok*.
b. ...ja vatsarohdot sieltä kipuun saa. (3:6)

I exempel (41) har frasen *en trevlig pocket-bok* ’mukava taskukirja’ ingen motsvarighet i den finska versionen. Översättaren har utelämnat frasen, eftersom meningen skulle bli för lång och eftersom det finns ett uttrycksbyte i satsen; substantivet *magpulver* motsvaras av satsen *vatsarohdot sieltä kipuun saa*. Bortfallet förorsakar en informationsförlust, eftersom samma information varken finns någon annanstans i texten eller kan läsas mellan raderna.

I materialet finns några bortfall av adjektivfraser. I de uteslutna fraserna har adjektivet olika bestämningar eller frasen består av två adjektiv. I de flesta fall förorsakar bortfallen en informationsförlust. Jfr:

(42) a. Min rock är felknäppt, *omodern och sliten*...
b. On takki väärin napitettu yllä... (8:1)

I exempel (42) har översättaren utelämnat frasen *omodern och sliten* ’vanhanaikainen ja kulunut’, Frasen fungerar som predikativ i satsen. Bortfallet förorsakar en semantisk förlust, eftersom rocken inte beskrivs i översättningen. Utelämningen har gjorts på grund av längden; frasen skulle göra meningen för lång för sångens mått.

Satser utgör den minsta gruppen av de tre huvudgrupperna. Materialet innehåller fullständiga och elliptiska satser och imperativsatser. Dessutom består några av de uteslutna satserna bara av ett subjekt plus ett finit verb. I det följande exemplifieras ett sådant bortfall.

(43) a. Jag spelar alla dagar, *jag spelar* varje natt…
b. Mä soitan yöt ja päivät kun muuta tahdo en. (10:6)

I exempel (43) har översättaren utelämnat satsen *minä soitan* ’jag spelar’ för att det inte ska bli upprepning. Bortfallet förorsakar alltså ingen semantisk förlust. Materialet innehåller också några uteslutna imperativsatser. Jfr:

(44) a. *Tro*, jag älskär er beständigt...
b. Mä rakastan vain teitä... (2:11)

I exempel (44) har översättaren lämnat bort imperativsatsen *uskokaa* ’tro’. Utelämningen innebär ingen semantisk förlust; den förändrar inte den huvudsakliga informationen. De flesta bortfall förorsakar inga betydelseförändringar men det finns några fall, som innebär en informationsförlust eller betydelsen förändras på något sätt. I det följande exemplifieras ett bortfall, där den finska versionen inte har samma information som originalet.

(45) a. *Nu är det lätt att* glömma att kölden var så svår...
b. Me kylmän unohdamme ja talven tuiskuineen. (20:11–12)

I exemplet ovan har översättaren lämnat bort satsen *nyt on helppoa* ’nu är det lätt att’. Bortfallet förorsakar en semantisk förlust, eftersom man inte får det intrycket av översättningen att det skulle vara lätt att glömma kölden. Översättaren har kanske utelämnat satsen på grund av längden.

Majoriteten av bortfallen i materialet, 78,1 %, förorsakar ingen informationsförlust. Vid 21,9 % av bortfallen förändras betydelsen. I alla de tre grupperna, ord, fraser och satser, förändrar den största delen av bortfallen inte betydelsen. Vid bortfall av satser är andelen störst, 88 %. En orsak

till detta är upprepningar som finns i originalet och översättaren har tagit bort dem på många ställen. Vid bortfall av ord är 78 % sådana som inte förändrar betydelsen. Den stora andelen beror på en stor mängd av konjunktioner, adverb och andra små och innehållsfattiga ord. När informationen trots bortfallet inte förändras kan den läsas ut någon annanstans i texten, av kontexten och ibland kan informationen bevaras på grund av upprepningar.

10.2 Tillägg

Det tillagda elementet kan vara vilken enhet som helst (t.ex. ett morfem, en fras, en sats). Ett tillägg kan förorsaka en semantisk förändring i texten. Tillägg utgör 18,1 % av de frivilliga översättningsbytena i materialet. I följande tabell visas hur tilläggen fördelar sig.

Tabell 2 Fördelning av tilläggen i materialet

	f	%
Morfem	11	9,7
Ord	77	67,5
Fras	12	10,5
Sats	14	12,3
Mening	0	0
Totalt	114	100

Det framgår av tabell 2 att materialet innehåller fyra olika slags tillägg: morfem, ord, fraser och satser. I materialet finns inga tillägg av meningar. Olika slags ord bildar den överlägset största andelen av tilläggen. De övriga enheterna är sällsyntare. Den näststörsta gruppen är satser. De minsta bortfallna enheterna utgörs av fraser och morfem.

Materialet innehåller några tillägg av morfem. Enklitiska partiklar bildar den största gruppen vid dem. Enklitiska partiklar används ofta för att ge ord en ny betydelsenyans (Karlsson 1976, 107–109). I det följande ges ett exempel på ett sådant tillägg.

(46) a. ...men de ringde i går och ursäktade sej och pratade väder och tackade nej.
b. He*kin* soittivat etteivät saapuisikaan ja anteeksi pyysivät vastaustaan. (13:7–8)

I exempel (46) har översättaren tillagt tilläggsändelsen *-kin*. I svenskan skulle det motsvarande ordet vara *också* ’myös’. Detta kan leda till en liten betydelseförändring. Man får det intrycket av den finska versionen att även några andra har ringt, men av originalet får man inte samma intrycket. Materialet innehåller också ett tillägg av ett possessivsuffix. Jfr:

(47) a. ...havet sjunger sorgesång...
b. Meri laulaa suruja*an*. (11:6)

I exempel (47) har possessivsuffixet *-an* tillagts. Tillägget förorsakar ingen betydelseförändring, eftersom samma information kan läsas mellan raderna. Översättaren har kanske gjort tillägget eftersom i originalet finns det en sammansättning och i översättningen har han använt ett enkelt ord. Dessutom har översättaren kanske velat precisera vems sorg det är fråga om.

Den största gruppen av ordtillägg utgörs av olika slags små och innehållsfattiga ord, t.ex. konjunktioner och adverb. Det vanligaste tillagda ordet är konjunktionen *ja* ’och’. I det följande exemplifieras ett sådant tillägg.

(48) a. Men allting har en ända och lyckan flyr sin kos; det finns för många taggar på varje liten ros.
b. Vaan kaikki ohi kerran on myös onni katoaa *ja* on ruusu liian piikikäs se voisi satuttaa. (7:10–11)

I exempel (48) har översättaren tillagt konjunktionen *ja* ’och’. I originalet används asyndes som betecknas med ett semikolon. Tillägget förorsakar ingen informationsförändring. De hittade tilläggen av konjunktioner i materialet förändrar inte betydelsen. Materialet innehåller också andra tillagda ord, som inte innebär något semantiskt tillägg. Jfr:

(49) a. Jag är för stor men känner mig för liten...
b. Oon suuri, mutta pienuus vaivaa *kyllä*... (8:3)

I exempel (49) har översättaren tillagt satsadverbialet *kyllä* för att förstärka innehållet. I svenskan kunde det motsvarande ordet vara *nog*. Översättaren har tillagt satsadverbialet på grund av längden och rimmet. Satsadverbialet bildar ett rimpar med ordet *yllä* ’över’ (på rad 1 i versen).

Materialet innehåller många fall, där översättaren har tillagt ett pronomen för att framhäva en person eller personer eller för att upprepa subjektet eller objektet. I det följande exemplifieras två sådana tillägg.

(50) a. Och mycket annat som man kunde ha. Men också utan klarar vi oss bra.
b. On paljon muuta mikä tarpeen ois, vaikka ilman *niitä* pärjätäkin vois. (3:7–8)

(51) a. Förstår ni, jag vill ut i egna banor. Där jag kan få försvara och beskydda!
b. Mä harjoitella siellä haluaisin sen kuinka minä *teitä* puolustaisin.(2:9–10)

I exempel (50) har översättaren tillagt pronomet *niitä* ’dem’ för att framhäva objektet. Man skulle förstå betydelsen också utan det. I exempel (51) har pronomet *teitä* ’er’ tillagts. Det förorsakar ingen informationsförändring. Pronomet framfäver objektet, dvs. de personer som ska beskyddas.

Cirka hälften av adverbtilläggen i materialet förorsakar ingen semantisk förändring. Den andra hälften förändrar informationen. I det följande exemplifieras ett tillägg som leder till en betydelseförändring.

(52) a. ...Mymlan går ensam och söker sin hatt!
b. Mymmeli *vain* kulkee yksin, etsii *turhaan* hattuaan. (16:8)

I exempel (52) har översättaren tillagt adverbet *turhaan* ’förgäves’. Översättaren har kanske tilllagt adverbet av rytmiska skäl. Man får inte samma intryck av originalet som av den finska versionen. Enligt översättningen hittar Mymlan inte sin hatt, trots att hon söker den. I originalet

sägs det ingenting om resultatet. Exemplet innehåller också att annat tillägg. Översättaren har tillagt adverbet *vain* ’bara’. Den förorsakar ingen semantisk förändring.

Den andra typen av ordtillägg är sådana, där översättaren har bytt ut ett enkelt ord mot en sammansättning. I materialet utgör de den minsta gruppen av ordtilläggen. I det följande exemplifieras ett tillägg, där ett enkelt substantiv har i översättningen bytts ut mot en sammansättning som har ett förled med samma betydelse som det enkla ordet i originalet.

(53) a. Och om jag vore vacker och min näsa underbar.
b. Jos kaunis vielä oisin, pieni sievä nenän*pää*...(7:5)

I exempel (53) har översättaren tillagt substantivet *pää* till *nenä* och bildat en sammansättning, *nenänpää* ’nästipp’. Översättaren har valt att använda en hyponym till ordet *nenä* ’näsa’. Tillägget förorsakar egentligen inte något informationstillägg, men ändå kan man säga att det tillägger lite ny information, dvs. det preciserar vilken del av näsan det är fråga om. I det följande anges ett exempel på ett tillägg, där ett förled har tillagts.

(54) a. Min rock är felknäppt, omodern och sliten jag gömmer mina ögon i mitt hår.
b. On takki väärin napitettu yllä ja silmät peitän *tupsu*hiusten taa. (8:1–2)

I exempel (54) har substantivet *tupsu* ’tofs’ tillagts till *hiukset* ’hår’ för att bilda en sammansättning, *tupsuhiukset*. I originalet används det enkla ordet *hår*. I detta exempel har översättaren också använt en hyponym till ordet. Tillägget förorsakar en semantisk förändring, eftersom med *tupsuhiukset* betecknas en viss typ av hår.

Den tredje typen av ordtillägg är fall, där översättaren har tillagt ett eller flera ord som tillsammans med något annat ord bildar en fras, t.ex. nominalfras, verbfras. Sådana tillägg bildar den näststörsta gruppen av ordtilläggen i materialet. Största delen av tilläggen leder inte till semantiska förändringar. Materialet innehåller några tillägg, som bildar en adjektivfras. Det finns sådana fall, där ett adjektiv har tillagts till ett annat adjektiv eller ett ord har tillagts som en

bestämning till ett adjektiv. I det följande exemplifieras ett tillägg, där en bestämning har tillagts till ett adjektiv.

(55) a. Jag, mårran, är den största och den enda...
b. Oon mörkö ainoa ja *kaikkein* suurin... (12:1)

I exempel (55) har översättaren tillagt adverbet *kaikkein* ’allra’ framför adjektivet i superlativform *suurin* ’störst’ och de bildar en adjektivfras. Tillägget förorsakar ingen betydelseförändring, eftersom adverbet bara framhäver superlativformen. Materialet innehåller fall, där översättaren har tillagt ett adjektiv eller ett pronomen till ett substantiv och tillsammans bildar de en nominalfras. I det följande anges ett exempel på ett sådant tillägg. Översättaren har tillagt två pronominella bestämningar till ett substantiv.

(56) a. Mitt jobb är lort och skräp och damm.
b. On työnä mulla siivous ja *kaikki* roskat *nää*. (9:13)

I exempel (56) har de pronominella attributen *kaikki* ’alla’ (totalitet) och *nää* ’dessa’ (utpekande) tillagts så att de bildar en nominalfras med substantivet *roskat* ’skräp’. Tilläggen innebär ingen semantisk förändring, eftersom pronomen bara preciserar om vilka skräp det är fråga om. Cirka en tredje del av dessa tillägg leder till en semantisk förändring. I det följande exemplifieras två tillägg, där ett adjektivattribut har tillagts.

(57) a. ...för då kan du få höra en mårras fjärran tjut.
b. Kuulla voit *pelottavan*, kaukaisen mörön ulvonnan. (12:6)

(58) a. Jag känner mig ibland som en staty.
b. Mä joskus oon kuin patsas *rautainen*... (2:3–4)

I exempel (57) har attributet *pelottava* ’skrämmande’ tillagts. Det bildar en nominalfras med frasen *kaukaisen mörön ulvonnan* ’en mårras fjärran tjut’. Tillägget innebär ett informationstillägg, eftersom attributet *pelottava* saknas i originalet. I exempel (58) har

översättaren tillagt attributet *rautainen* ’av järn’. Det bildar en nominalfras med substantivet *patsas* ’staty’. Tillägget förändrar också informationen, eftersom i originalet sägs det ingenting av vilket material statyn är. Översättaren har kanske tillagt attributet eftersom det bildar ett rimpar med ordet på nästa raden, *karkailen* ’jag flyr’.

I materialet utgör tilllägg av fraser den nästminsta gruppen. Hälften av tilläggen är verb. Dessutom finns det några tillägg av nominalfraser som adverbial samt några andra fraser. En tredjedel av tilläggen förorsakar ett semantiskt tillägg. I andra fall kan samma information läsas ut av kontexten och informationen hos några tillägg är inte relevant. I det följande exemplifieras ett typiskt fall där tillägget inte har någon relevant information.

(59) a. Tack tack tack fru Filifjonk aldrig nånsin mera ensam aldrig mera sen igår.
b. Tak, tak, tak, ei yksinään *ole* rouva Vilijonkka enää koskaan yksinään. (13:32–24)

I exempel (59) har översättaren tillagt kopulaverbet *olla* ’vara’. Det skulle fungera utan verbet i finskan, men översättaren har tillagt det. Motivet till tillägget kan vara rytmiska skäl. I materialet är tillägg av *olla* ’vara’ vanliga. Dessutom innehåller materialet tillägg, där översättaren har tillagt en verbfras eller ett finit verb, som innebär en semantisk förändring. I det följande exemplifieras ett sådant tillägg.

(60) a. Men visa mig en knapp och mitt hjärta börjar klappa...
b. Jos näytät napin sydän hakkaa *eikä lakkaa*. (8:5–6)

I exempel (60) har översättaren tillagt frasen *eikä lakkaa* ’och slutar inte’. Detta förorsakar ett informationstillägg. Orsaken till tillägget kan vara längden; sången har ett visst mått och man måste följa det. En annan orsak kan vara att ordet *lakkaa* ’slutar’ rimmar bra med ordet *hakkaa* ’klappar’, eftersom endast det första ljudet skiljer sig, men annars är de likadana.

Nominalfraser som fungerar som adverbial utgör en typ av frastilläggen. Några av dessa tillägg förorsakar ingen semantisk förändring, eftersom informationen kan läsas i kontexten. I det följande exemplifieras ett sådant tillägg.

(61) a. Du vandrar allena...
b. Vaellat *yössä* yksinään... (17:4)

I exempel (61) har översättaren tillagt adverbialet *yössä* ’i natten’ som består av en nominalfras i finskan. I svenskan skulle finskans nominalfras motsvaras an prepositionsfras, dvs. adverbialet *i natten*. Detta innebär ingen semantisk förändring, eftersom samma information kan läsas annanstans i texten. Orsaken till tillägget kan vara längden och rytmiska skäl. Materialet innehåller också tillägg av nominalfraser i någon kasusform, vilka förändrar betydelsen. Jfr:

(62) a. ...miserabel var min mamma och misären var min far,...
b. Oli puute äiti mulle, isä kurjuus *suvultaan*. (7:2)

I exempel (62) har översättaren tillagt adverbialet *suvultaan* ’av sin släkt’. I svenskan skulle finskans nominalfras motsvaras av en prepositionsfras. Tillägget förorsakar ett informationstillägg; man får inte samma information i orginalet som i den finska versionen. Översättaren har kanske tillagt elementet på grund av rim: *suvultaan* bildar ett rimpar med ordet *milloinkaan* ’någonsin’.

Satser bildar den näststörsta gruppen av tilläggen. Materialet innehåller olika typer av satstillägg: elliptiska satser, fullständiga satser, imperativsatser och satser, som bara innehåller ett subjekt och ett predikat. De flesta tillägg förorsakar semantiska förändringar. Jfr:

(63) a. Veva vår väldiga äppelkvarn,...
b. Pyöritä myllyä, *mehua juo*. (5:9)

(64) a. ...det finns för många taggar på varje liten ros.
b. ...*ja* on ruusu liian piikikäs *se voisi satuttaa.* (7:10)

I exempel (63) har översättaren tillagt en imperativsats, *mehua juo* ’drick saft’. Samma information får man inte i originalet. I exempel (64) har översättaren tillagt satsen *se voisi satuttaa* ’den kunde skada’. Exemplet innehåller också tillägg av konjunktionen *ja* ’och’. Utöver

dessa innehåller materialet fall, som inte förändrar informationen. I det följande exemplifieras två sådana tillägg.

(65) a. ...den förtrollande, argsinta, lyckliga My!
b. *Hän on* hurmaava, kiukkuinen, onnekas Myy. (4:8)

(66) a. En misa har jag varit i alla mina dar,...
b. Oon aina ollut Miska *enkä muuta milloinkaan*. (7:1)

I exempel (65) har översättaren tillagt subjektet och predikatet *hän on* ’hon är’ och så har en fullständig sats uppstått. Tillägget förändrar inte betydelsen, eftersom originalet har en elliptisk sats utan subjekt och predikat. Översättaren har tillagt dem eftersom han har också börjat en ny mening från samma ställe. I exempel (66) har översättaren tillagt den elliptiska satsen *enkä muuta milloinkaan* ’och någonsin ingenting annat’. Detta tillägger inte information, eftersom man kan läsa detsamma ur kontexten. En fullständig sats i finskan skulle vara *enkä muuta ole koskaan ollut*.

Det framgår av materialet att 65,8 % av tilläggen inte föranleder några betydelseförändringar. Vid tillägg av ord är den överlägset största andelen sådana som inte innebär några semantiska tillägg. Såsom vid bortfall av ord finns det också bland tillägg av ord en stor mängd av konjunktioner, adverb och andra små och innehållsfattiga ord, som inte för med sig några informationstillägg. Vid tillägg av fraser och satser består den största delen av sådana fall som förändrar betydelsen. Cirka hälften av morfem är sådana som inte förändrar betydelsen men hälften gör det. Vid de tilläggen som inte förändrar informationen kan informationen läsas ut någon annastans i texten eller av kontexten. Om man inte räknar morfem, kan man säga att ju större enhet är, desto oftare uppstår en betydelseförändring.

10.3. Uttrycksbyten

Uttrycksbyte är ett byte där elementet i källspråket har en direkt motsvarighet i målspråket. Med dem menar man förändringar där enheter i käll- och målspråket inte är lexikonmotsvarigheter, men trots detta förstår man innehållet, dvs. att de inte förorsakar några semantiska förändringar. Dessa element motsvarar varandra i en kontext, men inte nödvändigtvis på något annat ställe. Vid uttrycksbyten kan hända nivåförändringar, dvs. att ett element i källspråket kan ha det icke-motsvarande elementet på en annan nivå (t.ex. en fras blir en sats).

Uttrycksbyten utgör 8,9 % av de frivilliga översättningsbytena i materialet. Jag har indelat uttrycksbytena i fyra grupper: nivåförändringar, inga nivåförändringar, ordklassförändringar och inga lexikonmotsvarigheter. Nivåbytena är sådana att t.ex. en sats motsvaras av ett ord. Ingen nivåförändring innebär att t.ex. en sats motsvaras av en sats. Ordklassförändringar betyder att det icke-motsvarande ordet blir av en annan ordklass, t.ex. ett verb motsvaras av ett substantiv. Ingen lexikonmotsvarighet innebär att ett ord motsvaras av ett ord som inte är någon lexikonmotsvarighet, men de kan uppfattas som samma sak. I följande tabell visas fördelningen av uttrycksbytena i materialet.

Tabell 3 Fördelning av uttrycksbyten i materialet

	f	%
Nivåförändring	27	48,2
Ingen nivåförändring	12	21,4
Ordklassförändring	7	12,5
Ingen lexikonmotsvarighet	10	17,9
Totalt	56	100

Det framgår av tabell 3 att nivåförändringarna bildar hälften av uttrycksbytena i materialet. Bytena med ingen nivåförändring är den näststörsta gruppen. Uttrycksbytena där orden inte är lexikonmotsvarigheter och ordklassförändringar är nästan lika vanliga.

Materialet innehåller olika typer av uttrycksbyten, där nivån har förändrats. Vanligt är att en fras blir till ett ord. I det följande exemplifieras ett sådant byte.

(67) a. En misa har jag varit *i alla mina dar*,...
b. Oon *aina* ollut Miska enkä muuta milloinkaan. (7:1)

I exempel (67) har frasen *i alla mina dar* ’kaikkina päivinäni’ översatts med adverbet *aina* ’alltid’. Dessa element motsvarar varandra också på andra ställen, inte bara i denna kontext. Översättaren har gjort bytet på grund av längden; adverbet i den finska versionen är mycket kortare än frasen i originalet. I materialet hittades också ett par byten där ett ord har översatts med en fras. Jfr:

(68) a. Nu är *han* kall, alldeles kall...
b. On nyt *turkki pörröisin* niin kylmä,... (14:5)

I exempel (68) motsvaras det personliga pronomenet *han* ’hän’ av nominalfrasen *turkki pörröisin* ’den rufsigaste pälsen’. Översättaren har kanske förändrat uttryckssättet på grund av längden. I materialet är det vanligt att en sats har översatts med ett ord. Jfr:

(69) a. *Det finns folk som* är rädda för vatten...
b. *Jotkut* pelkäävät hirveesti vettä... (4:1)

I exempel (69) har satsen *det finns folk som* ’on ihmisiä jotka’ har översatts med pronomenet *jotkut* ’några’. Bytet har kanske gjorts eftersom pronomenet är kortare än satsen. Sång 4 innehåller många andra likadana byten. Materialet innehåller också ett uttrycksbyte, där nivåförändringen har hänt tvärtom, dvs. från ett ord till en sats. Jfr:

(70) a. ...och *magpulver*, en trevlig pocket-bok.
b. ...ja *vatsarohdot sieltä kipuun saa*. (3:6)

I exempel (70) har ett substantiv översatts med en fullständig sats. Man kan förstå bytet också i andra kontexter. Översättaren har gjort bytet på grund av längden; satsen är längre än ordet. Bytet har också påverkats av bortfallet av nominalfrasen *en trevlig pocket-bok* ’mukava taskukirja’.

Sällsynta uttrycksbyten i materialet är sådana där en fras motsvaras av en sats och tvärtom. Bytena från en fras till en sats är lite vanligare. I det följande exemplifieras båda typerna; i det första exemplet från en fras till en sats och i det andra exemplet från en sats till en fras.

(71) a. *...skillnaden på ditt och mitt...*
b. *...on meitä monta kulkijaa*. (1:6)

(72) a. *...en som går allena och är fullständig fri*.
b. *...vapaan kulkijan...* (10:16)

I exempel (71) har frasen *skillnaden på ditt och mitt* översatts med satsen *on meitä monta kulkijaa*. Längden hos frasen och satsen är nästan densamma. Den har alltså inte påverkat bytet. Översättaren har kanske förändrat uttryckssättet av rytmiska skäl. I exempel (72) har satsen *en som går allena och är fullständig fri* översatts med frasen *vapaan kulkijan*. Bytet har påverkats av längden, eftersom satsen i originalet är nästan två gånger längre än den motsvarande frasen i översättningen.

Uttrycksbyten med ingen nivåförändring bildar den näststörsta gruppen. De vanligaste bytena är att en sats motsvaras av en sats. I det följande exemplifieras ett sådant byte.

(73) a. *... nu får ni sätta en fruktansvärd fart...*
b. *...kipittäkää,...* (5:12)

I exempel (73) har en påståendesats översatts med en imperativsats. Båda har samma illokuta funktion; de fungerar som uppmaningar. Längden har kanske påverkat bytet, eftersom i originalet är satsen längre är satsen i översättningen. Att en fras har översatts med en fras är mycket sällsyntare i materialet. Jfr:

(74) a. ...men han var *varm och luden*.
b. ...mutta *turkki lämpöinen*. (14:4)

I exempel (74) har adjektivfrasen *varm och luden* ’lämmin ja karvainen’ översatts med nominalfrasen *turkki lämpöinen* ’en varm päls’. I fraserna är adjektiven *varma* och *lämpöinen* lexikonmotsvarigheter. Ordklasset har förändrats: adjektivet *luden* motsvaras av substantivet *turkki*. Längden har inte påverkat bytet därför att frasernas längd är nästan densamma. Rimmet har inverkat på bytet eftersom adjektivet *lämpöinen* bildar rimpar med ordet på den föregående raden, *sen* ’dess’.

Materialet innehåller uttrycksbyten, där det icke-motsvarande ordet är av en annan ordklass, t.ex. ett verb bytts ut ett substantiv osv. Den vanligaste ordklassförändringen är mellan pronomen och substantiv i båda riktningarna. I det följande exemplifieras sådana uttrycksbyten.

(75) a. När *mårran* tjuter blir det tyst i huset,...
b. Kun *minä* ulvon hiljenevät kaikki talot... (12:7)

(76) a. Men *han* har fortfarande den vackraste svansen i världen!
b. Mutta *pikkukurren* häntä, se on yhä kaunein häntä. (14:7–8)

I exempel (75) har substantivet *mårran* ’mörkö’ översatts med det personliga pronomenet *minä* ’jag’. I den finska versionen är det mårran som talar, men i originalet är det någon annan som gör det. I exempel (76) har det hänt tvärtom. Det personliga pronomenet *han* ’hän’ motsvaras av substantivet *pikkukurre* ’en liten ekorre’. Utöver dessa innehåller materialet förändringar från substantiv till adjektiv, men de är sällsyntare. I det följande exemplifieras ett uttrycksbyte där en nominalfras har översatts med en adjektivfras.

(77) a. ...det finns *för många taggar på* varje liten ros.
b. ...ja on ruusu *liian piikikäs* se voisi satuttaa. (7:10)

I exempel (77) har översättaren översatt nominalfrasen *för många taggar* ’liian monta piikkiä’ med adjektivfrasen *liian piikikäs* ’för taggig’. Översättaren har kanske gjort bytet, eftersom det är enklare att uttrycka den med en konstruktion som innehåller ett adjektiv. Andra sällsyntare uttrycksbyten i materialet är sådana att ett verb motsvaras av ett substantiv. Jfr:

(78) a. ...du kunde *hjälpa* mig att finna.
b. ...löytää mä *avullasi* voisin. (23:10)

I exempel (78) har verbet *hjälpa* ’auttaa’ översatts med nominalfrasen *avullasi* ’med hjälp av dig’. Utöver ordklass- och nivåförändringarna innehåller materialet uttrycksbyten, där översättaren har använt ett ord, som inte är någon lexikonmotsvarighet till ordet i källtexten. I det följande exemplifieras ett byte, där substantivet har översatts med ett annat substantiv, som inte är en lexikonmotsvarighet till substantivet i originalet.

(79) a. *karusell*
b. *tivoliin* (13:25)

I exempel (79) har substantivet *karusell* ’karuselli’ översatts med substantivet *tivoli* ’tivoli’. De är inte varandras lexikonmotsvarigheter men dem kan uppfattas som motsvarigheter, eftersom en tivoli är en plats, där det oftast finns en karusell. I det följande exemplifieras ett byte, där en sammansättning har översatts med ett enkelt ord.

(80) a. *fågelsträck*
b. *linnut* (10:3)

I exempel (80) har sammansättningen *fågelsträck* ’lintuparvi’ översatts med substantivet *linnut* ’fåglar’. De är inte varandras lexikonmotsvarigheter, men ändå kan de uppfattas som samma sak, eftersom ordet *linnut* ’fåglar’ står i pluralis och en fågelsträck innebär många fåglar.

10.4 Informationsbyten

Som framgår av teoridelen innebär informationsbyten att ett element i källspråket motsvaras i målspråket av ett element som inte ger samma information som i originalet. Ett informationsbyte förorsakar alltid en semantisk förändring. Informationsbyten bildar 8,9 % av de frivilliga översättningsbytena i materialet. Det finns både informationsbyten som förändrar nivån och byten som inte gör det. I följande tabell visas en fördelning av de informationsbyten som inte förorsakar en nivåförändring.

Tabell 4 Fördelning av informationsbyten med ingen nivåförändring

	f	%
Ord	12	27,3
Fras	3	6,8
Sats	28	63,6
Mening	1	2,3
Totalt	44	100

Enligt tabell 4 är satser den största gruppen av dessa informationsbyten. Ord utgör den näststörsta gruppen. Informationsbyten av fraser är ganska sällsynta i materialet. Det sällsyntaste informationsbytet utgörs av en mening; materialet innehåller bara ett sådant byte. I följande tabell ges fördelningen av de informationsbyten som förorsakar nivåförändringar.

Tabell 5 Fördelning av informationsbyten med nivåförändring

	f	%
Ord > Fras	1	8,3
Fras > Ord	3	25,0
Fras > Sats	5	41,7
Sats > Mening	3	25,0
Totalt	12	100

Materialet innehåller ett mindre antal av informationsbyten med nivåförändring: 12 stycken. Det framgår av tabell 5 att den vanligaste förändringen är från en fras till en sats. Lite sällsyntare är förändringar från en fras till ett ord och från en sats till en mening. Förändringar från ett ord till en fras bildar den minsta gruppen.

I materialet är informationsbyten med ingen nivåförändring vanligare än byten med nivåförändring. Att en sats översätts med en sats är det vanligaste informationsbytet vid ingen nivåförändring. I det följande exemplifieras ett sådant byte.

(81) a. *...har du stöpt dina ljus...*
b. *Lyhteen linnuille veit...* (19:5)

I exempel (81) motsvarar satsernas innehåll inte varandra. Satsen i originalet skulle lyda ordagrant på finska *Oletko valanut kynttiläsi?*, men i den finska versionen talas det om kärvar för fåglar. Översättaren har kanske gjort detta byte, eftersom originalet har gjorts mycket tidigare och då stöpte man ljus vid julen. Nuförtiden är stöpet inte så allmänt och därför är det bättre att tala om någonting annat som man gör vid jultiden. I det följande exemplifieras ett informationsbyte, som översättaren har gjort inom en mening så att innehållet i några delar inte motsvarar varandra.

(82) a. Men jag lägger mej i gräset och vilar mina ben och slutar att fundera i solens gula sken, nån annan kan fundera, nån klokare än jag *en sån här varm och vänlig och somnig sommardag när allt är blått och luktar gott och man är fri till trolleri till vad man vill – men låter bli* och ligger still.

b. Pään painan ruohikolle ja oion jalkojain. En jaksa pohdiskella, *mä tahdon olla vain*. Sen viisaammat voi tehdä, *mä päivän kultaan jään*. *Mä tunnen kaikki tuoksut ja luonnon loiston nään*. *Voi leikitellä mielikseen, voi ottaa, jättää paikoilleen tai olla niin kuin luonnostaan* ja maata vaan. (1:12–19)

I exempel (82) har översättaren översatt satser i meningen med satser som inte har samma information som i originalet. Sådana fall är ganska vanliga i materialet. Exemplet innehåller också ett satsbyte; originalet innehåller en mening, medan översättaren har bildat fem meningar. Den nästastörsta gruppen av informationsbyten är ord. Materialet innehåller byten av t.ex. verb, substantiv eller adjektiv. I det följande anges ett exempel på ett sådant byte.

(83) a. …jag städar *foajén*

b. kuuraan *lattian*… (9:1)

I exempel (83) har översättaren översatt substantivet *foajén* ’lämpiö’ med substabtivet *lattia* ’golv’. Orden motsvarar inte innehållsmässigt varandra; man städer inte samma plats i översättningen som i originalet. Översättaren har kanske gjort bytet, eftersom han har också översatt verbet *städa* ’siivota’ med *kuurata*, som används i finskan när man städar golvet. I det följande exemplifieras ett informationsbyte, som har gjorts på grund av likheten vid uttalet.

(84) a. Väldiga äpplen, runda och sköna, *gula* och lysande röda och gröna...

b. Pyöreät posket on omenoilla, *kuulailla*, vihreillä, kaikilla joilla... (5:5–6)

I exempel (84) har översättaren översatt adjektivet *gula* ’keltainen’ med adjektivet *kuulas* ’klar’. Adjektiven motsvarar inte innehållsmässigt varandra. Översättaren har gjort bytet, eftersom orden *gula* och *kuulailla* låter likadant.

Informationsbyten från en fras till en fras är sällsynta i materialet. I det följande exemplifieras ett sådant byte.

(85) a. ...jag tror jag ger bort *mitt porslin*.
b. Mennä *kultaiset peilit* saa. (13:19)

I exempel (85) har översättaren översatt nominalfrasen *mitt porslin* ’minun posliinini’ med nominalfrasen *kultaiset peilit* ’speglar av guld’. En orsak till bytet är kanske tiden. Originalet har gjorts tidigare än översättning och då har porslin haft på något sätt mer värde är nuförtiden. Översättaren har kanske velat att innehållet skulle bättre motsvara våra dagar.

En annan sällsynt typ av informationsbytet är att en mening har översatts med en mening, vars innehåll inte motsvarar innehållet i originalet. I det följande anges ett exempel på ett sådant byte.

(86) a. *Det är mer än låtsas och leka för du kan vara alldeles viss om att riktiga rosor är bleka mot en handmålad rosen kuliss*.
b. *Tämän kaiken me teimme vain jotta satu-unta ees hetken sä näät. Satu kauniimpi aina on totta. Nyt sen maailmaan hetkeksi jäät*. (22:5–8)

I exempel (86) motsvarar meningarna innehållsmässigt inte varandra. Exemplet innehåller också ett satsbyte. Översättaren har översatt en mening med tre meningar. Meningen utgör över hälften av den ifrågavarande sången. Meningen har varit kanske för svårt att översätta eller översättaren har velat förändra innehållet av någon annan orsak.

Materialet innehåller inte många informationsbyten som förorsakar en nivåförändring. De vanligaste nivåförändringarna är att en fras översatts med ett ord, en sats eller en mening. Av dessa är de vanligaste bytena att en fras motsvaras av en sats. En orsak till att de är de vanligaste kan vara att längden på fraser och satser är oftast likadan. I det följande anges ett exempel på ett sådant informationsbyte.

(87) a. ...o knappar *i rosa och grönt och orange*...
b. ...on nappeja *joita sä tuntisi et*. (8:10)

I exempel (87) har översattaren översatt adjektivfrasen *i rosa och grönt och orange* ’roosat, vihreät ja oranssit’ med satsen *joita sä tuntisi et* ’som du inte kände’. Vanligt i materialet är också sådana informationsbyten att en fras har översatts med ett ord. Jfr:

(88) a. Det finns folk som *har fnatt på* att städa...
b. Jotkut *inhoovat* siivoamista... (4:9)

I exempel (88) har frasen *ha fnatt på* ’olla hulluna jhk’ översatts med verbet *inhota* ’avsky’. Verbens betydelser är alldeles motsatta. Materialet innehåller informationsbyten som har hänt tvärtom, dvs. ett ord har översatts men en fras, men de är sällsyntare. Jfr:

(89) a. ...som *äntligen* har vaknat.
b. ...herää *lumen alta.* (10:4)

I exempel (89) har översattaren översatt satsadverbialet *äntligen* ’vihdoin’ med frasen *lumen alta* ’under snön’. Materialet innehåller ett par informationsbyten, där en sats motsvaras av en mening. Jfr:

(90) a. *Ni väsnas om allt ni funderat och känt* och om allting som närapå kunde ha hänt,...
b. *Te uskotte kaikkeen ja mahdottomaan*. Totta melkein on vaikkei onnistukaan.
(9:18–19)

I exempel (90) har satsen *Ni väsnas om allt ni funderat och känt* ’Te hälisette kaikesta mitä olette pohtineet ja havainneet’ översatts med meningen *Te uskotte kaikkeen ja mahdottomaan* ’Ni tror på allting och på den omöjliga’. En sats motsvaras av en mening, eftersom översättaren också har gjort ett satsbyte.

10.5 Numerusbyten

Numerusbyten innebär att ett ord i singularis motsvaras av ett ord i pluralis eller tvärtom. Ett numerusbyte kan förorsaka en betydelseförändring. Numerusbyten bildar den nästminsta gruppen av de frivilliga översättningsbytena i materialet; andelen är bara 1,1 %. I följande tabell klarläggs fördelningen av numerusbytena i materialet.

Tabell 6 Fördelning av numerusbytena i materialet

	f	%
Singularis > Pluralis	6	85,7
Pluralis > Singularis	1	14,3
Totalt	7	100

Det framgår av tabell 6 att numerusbyten är sällsynta i materialet; det finns bara sju fall. Majoriteten av bytena är från singularis till pluralis. Materialet innehåller bara ett byte från pluralis till singularis.

Fem av numerusbytena förorsakar en informationsförändring. I det följande exemplifieras två numerusbyten från singularis till pluralis, där betydelsen har förändrats.

(91) a. När mårran tjuter blir det tyst i *huset*...
b. Kun minä ulvon hiljenevät kaikki *talot*. (12:7)

(92) a. har du *julkortet* sänt...
b. Panit *kortitkin* postiin... (19:3)

I exempel (91) har översättaren översatt ett ord i singularis med ett ord i pluralis. Originalet har substantivet *huset* ’talo’ och översättning substantivet *talot* ’husen’. Bytet förorsakar en semantisk förändring, eftersom det i originalet är fråga bara om ett visst hus, inte om många som i översättningen. Översättaren har också tillagt pronomet *kaikki* ’alla’, som fungerar som en

bestämning till substantivet *talot* och det har också påverkat att ordet blir i pluralis. I exempel (92) motsvaras ett substantiv i singularis av ett substantiv i pluralis. Översättaren har översatt substantivet *julkortet* ’joulukortti’ med *kortit* ’korten’. Bytet innebär en betydelseförändring, eftersom i originalet har man bara sänt ett kort, men i den finska versionen talar man om flera kort.

Materialet innehåller inte många numerusbyten, där betydelsen inte har förändrats. I det följande anges ett exempel på ett byte från singularis till pluralis, som inte förorsakar någon semantisk förändring.

(93) a. Jag vet att ingen *skurk* har hotat oss
b. Ja vaikkei *roistot* meitä uhkaakaan (2:13)

I exempel (93) har substantivet *skurk* ’roisto’ översatts med *roistot* ’skurkar’. Bytet förorsakar ingen semantisk förändring. Om man hade velat använda singularis också i den finska versionen, kunde man ha översatt den med *yksikään roisto*, men den kunde ha varit en för lång fras till sammanhanget. I det följande exemplifieras det enda bytet från pluralis till singularis i materialet.

(94) a. Du vandrar allena på trötta gamla *bena*...
b. Vaellat yössä yksinään väsymys tuntuu *käpälään*... (17:4–5)

I exempel (94) har översättaren översatt substantivet *bena* ’jalat’ med substantivet *käpälä* ’tassen’. Bytet förorsakar ingen semantisk förändring. Exemplet innehåller också ett uttrycksbyte. Orden är inte varandras lexikonmotsvarigheter, men ändå kan de uppfattas som samma sak.

10.6 Stilnyansbyten

Såsom det konstaterades i teoridelen betyder stilnyansbytet att ett element i originaltexten har ett annat stilistiskt värde än elementet i översättningen. Elementet är en stilistisk variant av en icke-ordagrann motsvarighet. Stilnyansbyten är vanliga i materialet. De utgör 10,8 % av de frivilliga översättningsbytena. I följande tabell presenteras fördelningen av stilnyansbytena i materialet.

Tabell 7 Fördelning av stilnyansbytena i materialet

	f	%
Den stilistiska varianten i översättningen	62	91,2
Den stilistiska varianten i originalet	6	8,8
Totalt	68	100

Enligt tabell 7 är majoriteten av stilnyansbytena sådana att den stilistiska varianten är i översättningen. Materialet innehåller bara några byten, där den stilistiska varianten är i originalet och översättningen har den neutrala formen.

Det vanligaste bytet är att översättaren har översatt t. ex. *jag är* med *mä oon*, *jag* med *mä* eller *du* med *sä*. I det följande exemplifieras två sådana byten, som innehåller ett personligt pronomen plus ett kopulaverb.

(95) a. *jag är* ett mumintroll
b. *Oon* muumipeikko (1:9)

(96) a. *Du är* så effektiv och mycket mild.
b. *Oot* kiltti, hyvä, vielä ahkeruus. (2:16)

I exempel (95) har översättaren översatt *jag är* ’minä olen’ med en talspråklig variant *oon*. I exempel (96) har *du är* ’sinä olet’ översatts med en talspråklig variant *oot*. I det följande exemplifieras en av de vanligaste typ av stilnyansbytena i materialet.

(97) a. Nu sjunger *jag* den stora äppelsången...
b. *Mä* laulan suuren omenalaulun *taasen*...(5:1)

I exempel (97) har översättaren översatt det personliga pronomenet *jag* ’minä’ med en talspråklig variant *mä*. I detta exempel har översättaren också använt satsadverbialet *taasen* ’igen’, som är ålderdomligt (Itkonen 2000, 368). I nästan alla fall där det finns pronomina *du* eller *jag* i originalet har översättaren använt en stilistisk variant, men det finns dock några fall, där översättaren har använt ett neutralt ord. Jfr:

(98) a. ...och *jag* är den bedårande, den arga lilla My!
b. ...ja *minä* olen hurmaava, vihainen pikku Myy. (5:4)

I exempel (98) finns det inget stilnyansbyte. Översättaren har använt en neutral form trots att han har använt en stilistisk variant av pronomenet tidigare i samma sång och i andra sånger. Utöver pronomina berör stilnyansbyten verb, substantiv och adjektiv, av vilka verb är vanligast. Med undantag av ett byte är alla andra talspråkliga. I det följande exemplifieras ett stilnyansbyte, där ett verb i originalet motsavaras av en talspråklig form av ett verb i översättningen.

(99) a. ...så *skulle* kanske någon som vore stor och rik *tillsända* mig en ros i cellofan från en butik
b. ...ja ehkä joku oikein rikas ruusun *lähettäis* sen käärittynä sellofaaniin muistokseni jäis. (7:7–8)

I exempel (99) har översättaren ersatt verbfrasen *skulle tillsända* ’lähettäisi’ med en talspråklig form *lähettäis*. I materialet finns också andra likadana byten, dvs. att bokstaven *-i* saknas i slutet av ett verb i konditionalis. Materialet innehåller också andra typer av stilnyansbyten, som innehåller ett verb. Typiskt i finskan är att det i talspråket inte finns någon kongruens mellan satsens subjekt och predikat. Sådana stilnyansbytena är vanliga i materialet. Jfr:

(100) a. ...kometerna *vandrar* och vet inte vart.
b. ...komeetat *kulkee* kun hetki lyö. (18:2)

I exempel (100) har översättaren översatt ett neutralt verb *vandrar* ’kulkevat’ med en talspråklig form *kulkee*. Om subjektet står i 3 person pluralis, använder man i finskan 3 person singularis i talspråket i stället för 3 person pluralis. Materialet innehåller också ett sådant stilnyansbyte, där ett neutralt ord motsvaras av ett ord som är typiskt för ett visst område. Jfr:

(101)a. ...och hittar ej *hem*.
b. ...et löydä *kotohon* (17:6)

I exempel (101) har översättaren översatt satsadverbialet *hem* ’kotiin’ med en stilistisk variant *kotohon*. Denna variant hör till det västfinska språkbruket (Itkonen 2000, 205).

Materialet innehåller några fall där originalet har det stilistiskt markerade ordet och översättningen har det motsvarande neutrala ordet, men översättaren har kompenserat detta genom att använda en stilistisk variant av ett annat ord. De kan alltså inte räknas till de frivilliga översättningsbyten. I det följande exemplifieras ett sådant fall.

(102) a. Du kommer kanske *nå’ngång förr’n* skymningen är blå...
b. Kai tulet *pian ennenkuin* pimeään *mä* jään... (23:13)

I exempel (102) finns det två stilistiska varianter *nå’ngång* ’någongång’ och *förr’n* ’förrän’ i originalet. Översättaren har översatt dem med neutrala former *pian* ’snart’ och *ennenkuin* ’förrän’, men han har kompenserat proceduren genom att använda en talspråklig form av ett personligt pronomen *mä*. I materialet var det sällsynt att originalet har en stilistisk variant och översättaren använder ett neutralt ord och inte kompenserar det med något annat ord. I det följande exemplifieras två sådana stilnyansbyten.

(103) a. ...att man får *gno* med vad man vill.
b. Se on työ, kun se on viihtyisää. (9:15)

(104) a. Jag letar efter *nå'nting* som vi kanske glömde bort,...

b. Etsin *jotain* mikä meiltä unohtunut on,... (23:9)

I exempel (103) har originalet verbet *gno* 'raataa, puurtaa', som är ett vardagligt ord. Översättaren har inte använt något stilistiskt ord i den motsvarande meningen. I exempel (104) finns ett stilistiskt markerat ord i originalet. *Nå'nting* är en talspråklig variant av pronomet *någonting*. Översättaren har inte använt någon stilistisk variant och inte heller har kompenserat översättningen med något annat ord.

10.7 Tidsformsbyten

Som framgår av teoridelen innebär ett tidsformsbyte att verbet i originalet har en annan tempusform än verbet i översättningen. Bytet kan förorsaka en innehållsförändring i texten. Tidsformsbyten är sällsynta i materialet. Deras andel av de frivilliga översättningsbytena är 2,7 %. I följande tabell visas fördelningen av tidsformsbytena i materialet.

Tabell 8 Fördelning av tidsformsbytena i materialet

	f	%
Presens > Preteritum	2	11,8
Preteritum > Perfektum	2	11,8
Perfektum > Presens	2	11,8
Perfektum > Preteritum	11	64,6
Totalt	17	100

Enligt tabell 8 är tidsformsbytena från nutid till förfluten tid eller tvärtom sällsynta i materialet, men bytena mellan tempusformer i förfluten tid är vanligare. Det vanligaste bytet är från perfektum till preteritum. Många av dessa byten finns i samma sång (19). Materialet innehåller samma antal byten i de tre övriga grupperna: från presens till preteritum, från preteritum till perfektum och från perfektum till presens.

Majoriteten av tidsformsbytena är från perfektum till preteritum. I det följande exemplifieras ett sådant tidsformsbyte.

(105) a. ...*har* du *skaffat* en gran...
b. ...*hankit* kuusenkin kait? (19:2)

I exempel (105) har översättaren översatt verbet i perfektum *har skaffat* ’on hankkinut’ med verbet i preteritum *hankit* ’skaffade’. Beroende på tolkningen kunde verbet *hankit* också vara i presens, men eftersom andra verb i sången är också i preteritum, är också *hankit* i preteritum. Bytet förorsakar ingen informationsförändring. Översättaren har kanske förändrat tempus av rytmiska skäl. Materialet innehåller många likadana byten. De övriga typerna av tidsformsbyten i förfluten tid är sällsyntare. I det följande exemplifieras ett tidsformsbyte från preteritum till perfektum.

(106) a. Det *var* en liten ekorre...
b. Niin pieni kurre *ollut on*,... (14:1)

I exempel (106) har ett verb i preteritum *var* ’oli’ översatts med ett verb i perfektum *ollut on* ’har varit’. Bytet förorsakar en betydelseförändring, eftersom i originalet är det fråga om ett bestämt tidsavsnitt i det förflutna som inte mer fortsätter, men i översättningen har det börjat i det förflutna och fortsätter fortfarande. Detta byte har också påverkats av rytm.

Materialet innehåller några fall, där bytet har hänt mellan nutid och dåtid. Hälften av bytena är från nutid till dåtid och den andra hälften tvärtom. I alla dessa fall har betydelsen förändrats. I det följande anges ett exempel på ett tidsformsbyte från dåtid till nutid.

(107) a. Jag vet att ingen skurk *har hotat* oss

b. Ja vaikkei roistot meitä *uhkaakaan*. (2:13)

I exempel (107) har översättaren översatt ett verb i perfektum *har hotat* ’ovat uhanneet’ med ett verb i presens *uhkaakaan* ’hotar’. Bytet förorsakar en betydelseförändring, eftersom det i originalet är fråga om dåtid som är relaterad till talögonblicket. Händelsen har redan skett. I översättningen refererar verbet till nutid eller till framtid. I finskan använder man presens också i stället för futurum, eftersom det inte finns någon egen form till futurum. I det följande exemplifieras ett tidsformsbyte från nutid till förfluten tid.

(108) a. Det *snöar* hela natten...

b. Yön *satoi* lunta. (20:1)

I exempel (108) har översättaren översatt ett verb i presens *snöar* ’sataa’ med ett verb i preteritum *satoi* ’snöade’. Bytet förorsakar en betydelseförändring, eftersom i originalet snöar det i talögonblicket, men i översättningen refererar tempusformen till ett bestämt tidsavsnitt i det förflutna. Betydelsen har också förändrats i ett fall, där bytet har skett från perfektum till preteritum, jfr:

(109) a. ...alltför länge *har* vi *väntat*...

b. Kauan *odotimme*,... (20:5)

I exempel (109) har ett verb i perfektum *har väntat* ’on odotettu’ översatts med ett verb i preteritum *odotimme* ’väntade’. Det innebär en betydelseförändring, eftersom de i originalet har börjat vänta vid en viss tidpunkt i det förflutna och väntar fortfarande. I översättningen väntade de vid en viss tidpunkt i förfluten tid, men de har slutat att vänta.

10.8 Stavningsbyten

Stavningsbyten innebär flera olika slags förändringar. Det är fråga om ett stavningsbyte när originalförfattaren använder en stor begynnelsebokstav till skillnad från översättaren eller tvärtom; när originaltextens skribent har skrivit ett tal med siffror och översättaren med bokstäver eller omvänt; när översättaren till skillnad från originaltextens skribent förkortar ett ord i texten eller tvärtom. Stavningsbytena utgör den sällsyntaste gruppen av de frivilliga översättingsbytena i materialet; andelen är bara 0,6 %. I följande tabell presenteras fördelningen av stavningsbytena i materialet.

Tabell 9 Fördelning av stavningsbytena i materialet

	f	%
En stor begynnelsebokstav	3	75,0
Ett bindestreck	1	25,0
Totalt	4	100

Det framgår av tabell 9 att stavningsbytena är mycket sällsynta i materialet; det hittades bara fyra stycken. Sångtexterna innehåller två olika typer av stavningsbyten: en stor begynnelsebokstav och ett bindestreck. Av de två är den första vanligare. Materialet innehåller bara ett byte, där det finns ett bindestreck. Jfr:

(110) a. *Tooticki*
b. *Tuu-tikki* (15:21)

I exempel (110) har namnet *Tooticki* översatts med *Tuu-tikki*, men det har tillagts ett bindestreck. *Tuu-tikki* är ett etablerat namn i finska översättningar av muminböckerna och översättaren har utnyttjat det. I det följande anges ett exempel på ett stavningsbyte, där översättaren har använt en stor begynnelsebokstav.

(111) a. *mumrikens hus*
b. *Muumitalon* (16:5)

I exempel (111) finns det en liten begynnelsebokstav i originalet, men översättaren har använt en stor bokstav. Materialet innehåller två fall som kan sägas vara osäkra. Båda fallen gåller namn. I originalet har använts en liten begynnelsebokstav, men i översättningen börjar namnen med en stor bokstav, vilket man gör enligt reglerna vid namn. Därför kan de sägas vara obligatoriska översättningsbyten. Men å andra sidan kunde översättaren ha använt en liten bokstav. Jag har räknat dessa ändå till frivilliga översättningsbyten. I det följande exemplifieras båda fall.

(112)a. *mumintroll*
b. *Muumipeikko* (1:9)

(113) a. En *misa* har jag varit...
b. Oon aina ollut *Miska*... (7:1, 3)

I båda exemplen börjar namnen med en liten bokstav i originalet, men översättaren har använt en stor begynnelsebokstav. Namnet som finns i exempel (113) har ändå skrivits med en stor begynnelsebokstav på ett annat ställe i originalet, *Misa – Miska* (16:4).

10.9 Namnbyten

Det finns fyra olika principer vid behandling av namn i översättning. Den första är att namnet inte översätts. Den andra är att det källspråkliga namnet förändras enligt målspråkets uttalsregler. I tredje fallet ersätts namnet med ett målspråkligt namn. Fjärde principen är att namnet översätts. Alla utom den första principen förorskakar ett namnbyte. Ett namnbyte kan innebära en betydelseförändring, eftersom namnen i verkligheten har samma referens (person, ställe). Namnbytena är sällsynta i materialet; de utgör 2,7 % av de frivilliga översättningsbytena. I det följande klarläggs fördelning av namnbytena.

Tabell 10 Fördelning av namnbytena i materialet

	f	%
Enligt målspråkets uttalsregler	7	41,2
Ett målspråkligt namn	4	23,5
Namnet översatt	6	35,3
Totalt	17	100

Det framgår av tabell 10 att materialet innehåller exempel på alla de tre principer som förorsakar ett namnbyte. Vanligast är namnbyten, där namnet har förändrats enligt målspråkets uttalsregler. Den näststörsta gruppen består av namn som har översatts. Den tredje gruppen är att ett namn har ersatts med ett målspråkligt namn. Det kan dock sägas att antalen är ganska jämna. Namnen i materialet är etablerade i finska översättningar av muminböcker och sångöversättaren har utnyttjat dem. Jag har dock räknat namnbyten som frivilliga översättningsbyten.

Cirka en tredje del av namnbytena är sådana att namnet har översatts. I det följande exemplifieras två sådana byten.

(114) a. *Mumintrollet*
b. *Muumipeikko* (1)

(115) a. *Lilla My*
b. *Pikku Myy* (4)

I exempel (114) har namnet *Mumintrollet* översatts med *Muumipeikko*. I exempel (115) har den första delen av namnet *lilla* översatts med det motsvarande ordet *pikku*. Den andra delen *My* har förändrats enligt finskans uttalsregler, dvs. att den korta vokalen har ersatts med en lång vokal, *Myy*. I det följande finns det några andra exempel på namnbyten, där namnet har förändrats enligt målspråkets uttalsregler.

(116) a. *Hemul*
b. *Hemuli* (13)

(117) a. *Knyt*
b. *Nyyti* (20)

I exempel (116) har namnet *Hemul* förändrats enligt finskans uttalsregler, *Hemuli*. Vokalen *i* har tillagts i slutet av ordet. I exempel (117) har namnet *Knyt* förändrats enligt finskans uttalsregler, *Nyyti*. En kort vokal har ersatts med en lång vokal och de två bokstaverna *kn-* har ersatts med *n*, eftersom finskan inte har några konsonantsammanslutningar i början av ord. Det har också tillagts ett *i* i slutet av namnet. Den tredje typen av namnbyte är fall, där namnet har ersatts med ett målspråkligt namn. I det följande exemplifieras två sådana namnbyten.

(118) a. *Gafsa*
b. *Louska* (13)

(119) a. *Skruttet*
b. *Tuittu* (11)

I exempel (118) har namnet *Gafsa* ersatts med ett målspråkligt namn, *Louska*. I exempel (119) har namnet i originalet, *Skruttet*, ersatts med ett målspråkligt namn *Tuittu*. Bytet förorsakar en betydelseförändring, eftersom *Skruttet* heter på finska ’surkeus’, alltså innehållet är inte detsamma som i den finska versionen.

10.10 Ordföljdsbyten

Ett ordföljdsbyte innebär att element i en grammatisk enhet inte står i samma ordningsföljd i översättningen som i originalet, t.ex. två ord byter plats. Ett ordföljdsbyte förändrar sällan innehållet i satsen. Ordföljdsbytena är ganska vanliga i materialet. De utgör 8,0 % av de frivilliga

översättningsbytena. I följande tabell anges fördelningen av ordföljdsbytena. Jag har indelat dem i tre grupper: ord, fraser och satser.

Tabell 11 Fördelning av ordföljdsbytena i materialet

	f	%
Ord	30	58,8
Fras	8	15,7
Sats	13	25,5
Totalt	51	100

Såsom det framgår av tabell 11 innehåller materialet ordföljdsbyten där ett ord, en fras eller en sats har bytt plats. Orden utgör den överlägset största bytesgruppen i materialet. Satser bildar den näststörsta gruppen. De sällsyntaste ordföljdsbytena utgörs av fall där fraser har bytt plats.

Eftersom det är fråga om sångtexter, är rytm och rim det som mest påverkar ordföljden. I det följande exemplifieras sådana ordföljdsbyten, där både rytm och rim har påverkat.

(120) a. ...klockan *är fem*.
b. ...kello *viisi on*. (17:3)

(121) a. O knappar i *trä* och i *plysch* och fajans...
b. On *plyysiset*, *puiset* ja fajanssiset,... (8:9)

I exempel (120) har översättaren ändrat ordföljden så att han har satt kopulaverbet *on* ’är’ i slutet och räkneordet *viisi* ’fem’ före verbet. Översättaren har velat att ändra den normala ordföljden, där verbet skulle vara på andra plats. Han har gjort bytet kanske av rytmiska skäl; verbet *on* är kortare än ordet *viisi*. Rimmet har också inverkat på bytet, eftersom verbet *on* bildar ett rimpar med ordet *kotohon* på rad 6. I exempel (121) är adjektiven *plyysiset* ’i plysch’ och *puiset* ’i trä’ inte i samma ordning som i originalet. Orsaken till bytet är rytm. I originalet är orden *trä*, *plysch*

och *fajans* i storleksordning. I översättningen är de längre orden *plyysiset, fajanssiset* i början och i slutet och det kortaste ordet *puiset* i mitten.

Materialet innehåller några ordföljdsbyten, vilka påverkar meningens informationsstruktur. I det följande exemplifieras ett sådant byte.

(122) a. Jag går i månens skimmer invid den svarta älv och *plockar anemoner* och tänker på mig själv.
b. *Mä poimin unikoita*, synkkä virta vaikeroi, kun kuutamossa ajatella itseänsä voi. (7:11–12)

I exempel (122) motsvaras frasen *plockar anemoner* ’poimia vuokkoja’ i originalet av satsen *Mä poimin unikoita* ’Jag plockar vallmor’ i översättningen. De är inte i samma ordning i översättningen som i originalet. I originalet är frasen i mitten av meningen, men i översättningen är satsen i början. I materialet finns också byten, där översättaren har velat framhäva ett ord. I det följande anges ett exempel på ett sådant byte.

(123) a. Jag är *Tooticki*..
b. *Tuu-tikki* olen... (21:1, 3)

I exempel (123) har översättaren velat framhäva namnet *Tuu-tikki* ’Tooticki’. I originalet är namnet i slutet, medan i översättningen har det flyttats till början. Rimmet har också påverkat bytet, eftersom verbet *olen* bildar ett rimpar med orden *kävelen* och *keväänsävelen*.

Materialet innehåller många likadana ordföljdsbyten i samma sång. Den ifrågavarande sången är nummer 19. I originalet finns det en fråga, medan översättningen har en påståendesats. I det följande exemplifieras ett sådant ordföljdsbyte.

(124) a. Har du gjort *en present*...
b. *Lahjat* valmiiksi sait,... (19:1)

I det ovanstående exemplet har originalet en fråga, medan översättaren har översatt den med en påståendesats. Översättaren har flyttat objektet *lahjat* ’presenter’ i början för att framhäva det och eftersom verbet *sait* ’du fick’ bildar ett rimpar med ordet *kait* ’kanske’ på rad 2.

Det är mycket sällsynt att ordföljdsbyten förändrar innehållet i satsen. Materialet innehåller ett byte där placering av ett ord kan förorsaka en liten semantisk förändring beroende på tolkningen. Bytet exemplifieras i det följande.

(125) a. Jag vill inte ha Gafsan på *te*...
b. *Teetä* Louskalle tarjoa en. (13:22)

I exempel (125) finns substantivet *te* i slutet i originalet, medan översättaren har flyttat det motsvarande ordet *tee* till början. Man kan tolka betydelsen på två olika sätt. Å ena sidan kan man få intrycket av översättningen att hon inte bjuder te till Louska (Gafsan), men någonting annat, t.ex. kaffe. Å andra sidan kan översättningen ge samma information som originalet. Båda tolkningarna är möjliga i finskan; det beror på betoningen i talet eller i sången.

10.11 Satsbyten

Ett satsbyte förekommer när översättaren bildar en mening eller en enhet av högre rang av två likadana enheter i originaltexten eller omvänt. Översättaren kan till exempel bilda två meningar av en mening och då blir antalet större. Antalet kan också bli detsamma. Då har översättaren t.ex. grupperat två meningar på ett annat sätt. Satsbyten utgör 9,1 % av de frivilliga översättningsbytena i materialet. I följande tabell ges fördelningen av satsbytena i materialet.

Tabell 12 Fördelning av satsbytena materialet.

	f	%
Samma antal, strukturen förändrats	2	3,5
1 > 2	23	39,6
1 > 3	16	27,5
1 > 4	9	15,5
1 > 5	3	5,2
3 > 4	1	1,7
2 > 5	2	3,5
2 > 1	2	3,5
Totalt	58	100

Det framgår av tabell 12 att de flesta satsbyten i materialet är sådana att originalet har en mening och översättaren har bildat flera meningar. Materialet innehåller två olika slags satsbyten där originalet har mer än en mening och översättaren har bildat flera meningar. Sådana byten är från tre till fyra meningar och från två till fem meningar. Jag har inte räknat de ovannämnda bytena separat, eftersom strukturen vid dessa meningar också har förändrats och det gör svårt att dela meningarna till flera olika byten. I materialet är det mycket sällsynt att originalet har flera meningar än översättningen. Det finns två byten, där originalet har två meningar och översättaren har bildat en mening. Lika sällsynta är byten, där antalet meningar är detsamma men strukturen har förändrats.

I några sånger består verser av en lång mening i originalet. Översättaren har gjort texterna/verserna klarare genom att bilda flera kortare meningar. I det följande exemplifieras ett byte där en mening har översatts med fyra meningar.

(126) a. Min stora väska har jag med mig överallt, där finns kompass och ståltråd, lite salt –
ifall familjen fiskar på ett öde skär – och varma strumpor för en frusen resenär
och karameller ifall det går rent på tok och magpulver, en trevlig pocket-bok.

b. On suuri laukku aina mukanain. On siellä rautalankaa, suolaa, mitä vain.
Jos ongitaan ja kalaa vielä sais ja sukkapari, ettei viluttais.
On karkkeja ja muuta makeaa ja vatsarohdot sieltä kipuun saa. (3:1–6)

I exempel (126) finns ett byte där översättaren har bildat fyra meningar av en mening. På detta sätt har han gjort versen klarare. I det följande exemplifieras två satsbyten, där en mening har översatts med två meningar.

(127) a. Jag har speglar av guld i mitt hem jag har ingen som tittar i dem.
Jag har bjudit en Gafsa på te jag har bett en Hemul på supé
men de ringde i går och ursäktade sej och pratade väder och tackade nej.

b. Peilit hohtavat kultaustaan. Kukaan niihin ei vilkaisekaan.
Hemulin pyysin illastamaan, Louskan teelle ja juttelemaan.
Hekin soittivat etteivät saapuisikaan ja anteeksi pyysivät vastaustaan. (13:3–8)

I exempel (127) finns det två satsbyten. I båda fallen har översättaren översatt en mening med två meningar. Orsaken till bytena är att dessa delar av versen blir klarare. I materialet är det sällsynt att det finns flera meningar i originalet och översättaren har bildat färre. Det finns bara två sådana byten. I båda bytena har två meningar översatts med en mening. Jfr:

(128) a. Och mycket annat som man kunde ha.
Men också utan klarar vi oss bra.

b. On paljon muuta mikä tarpeen ois,
vaikka ilman niitä pärjätäkin vois. (3:7–8)

I exempel (128) har originalet två meningar. De har översatts med en mening, som består av en huvud- och bisats. Utöver detta har översättaren översatt ordet *men* ’mutta’ med *vaikka* ’fast’, vilket också ha påverkat satsbytet. I materialet finns två satsbyten, där antalet meningar har

förblivit detsamma, men strukturen har förändrats. De båda är i samma sång, men i olika verser. I det följande anges ett exempel på ett sådant byte.

(129) a. Förlåt mig! Tro, jag älskar er beständigt men är verandalivet verkligen nödvändigt?
b. Mä pyydän anteeks, mutta silti lähden. Mä rakastan vain teitä, teen sen teidän tähden. (2:11–12)

I exempel (129) finns det två meningar både i originalet och i översättningen, men översättaren har förändrat strukturen. Översättaren har satt ett komma på det ställe, där originalet har ett utropstecken. I slutet av rad 11 har översättaren satt en punkt på det ställe, där en bisats börjar i originalet. Materialet innehåller också några fall, där originalet har två eller tre meningar och översättaren har översatt dem med flera. Jfr:

(130) a. Det snöar hela natten och natten är så kall nu sover alla vatten i kista av kristall, alltför länge har vi väntat och vakat. Då såg vi en stjärna som tändes, ett varmt och vänligt bloss, ni kan nog förstå hur det kändes när julen kom till oss, när vi visste att ljuset kom tillbaka!
b. Yön satoi uutta lunta. Se peitti jäisen maan. Ja järvi näkee unta vain hanki peittonaan. Kauan odotimme, ikkunaan jäimme, kun tähdistä kirkkaimman näimme. Se joulunviesti on taas kylmyyteen lämpöä saamme. On mieli huoleton, sillä joulu tuo valon maailmaamme. (20:1–10)

Exempel (130) är en hel vers. Översättaren har översatt originalets två meningar med sex meningar. Strukturen i versen har förändrats lite. En av orsakerna till bytet är förändring av innehållet. Speciellt motsvarar sluten av verserna innehållsmässigt inte varandra. Innehållet i versen blir också klarare genom bytet.

I materialet förekom också sånger eller verser som inte innehåller några satsbyten, dvs. de har samma antal satser och strukturen har inte förändrats. Sådana är sångerna 14, 17 och 18. I sång 23 finns det inga byten i verserna, men refrängen har förändrats. I sång 12 innehåller den andra versen inga byten.

11 SAMMANFATTNING

Översättning är en process, där man överför en text i källspråket till en text i målspråket. Översättning har mycket ett göra med kulturen, eftersom man oftast översätter en text i en kultur till en text i en annan kultur. Därför måste man ta hänsyn till målspråkskulturen vid översätting. Det finns också många andra saker som påverkar översättningen. Texterna har olika kvaliteter och funktioner. Utöver kvalitet och funktion påverkas översättningen av dess syfte. Översättningen påverkas också av översättningsmotsvarigheternas formella exakthet.

Enligt kvalitet hör sångtexterna till konstlitteratur och diktspråk. Vid denna typ av översättning är formen ofta minst lika viktig som innehållet. Sångtexternas syfte är estetisk-poetiskt, dvs. att formen blir viktigare än innehållet. Ur översättningsmotsvarigheternas formella exakthets synvinkel hör sångtexter till ortografisk och ljudenlig översättning. Det innebär att bokstäver och ljud kan ha egen betydelse. Sångtexter grundar sig i mycket på versmått, begynnelse- och slutrim, rytm, onomatopoesi och ljudmåleri. Strukturen liknas alltså mycket diktens struktur. Vid översättning måste man ta hänsyn till t.ex. sångernas melodi, rim och längd och texten måste arrangeras till ett visst mått.

Syftet för min pro gradu-avhandling var att jämföra 23 svenskspråkiga muminsånger med deras finska översättningar. Jag redogjorde för sångernas struktur (rim och antalet stavelser) och innehåll, men huvudvikten låg på förekomsten av frivilliga översättningsbyten. Jag sökte efter elva typer av frivilliga översättningsbyten: tillägg, bortfall, uttrycksbyte, informationsbyte, numerusbyte, stilnyansbyte, tidsformsbyte, stavningsbyte, namnbyte, ordföljdsbyte och satsbyte.

Översättningsbyten är förändringar som sker vid översättningsprocessen. De indelas i två kategorier: obligatoriska och frivilliga översättningsbyten. Obligatoriska översättningsbyten beror enbart på strukturella skillnader mellan två olika språk. Frivilliga översättningsbyten är däremot förändringar som förekommer på grund av andra orsaker än primärt strukturella olikheter. I materialet fanns bevis på alla de elva frivilliga översättningsbytena. I följande tabell visas fördelningen av de frivilliga översättningsbytena i materialet.

Tabell 13 Fördelning av frivilliga översättningsbyten i materialet

	f	%
Bortfall	183	29,1
Tillägg	114	18,1
Stilnyansbyte	68	10,8
Satsbyte	57	9,1
Uttrycksbyte	56	8,9
Informationsbyte	56	8,9
Ordföljdsbyte	51	8,0
Tidsformsbyte	17	2,7
Namnbyte	17	2,7
Numerusbyte	7	1,1
Stavningsbyte	4	0,6
Totalt	630	100

Det framgår av tabell 13 att materialet innehöll sammanlagt 630 frivilliga översättningsbyten. Det vanligaste frivilliga översättningsbytet var bortfall. De bortfallna enheterna var huvudsakligen små. Ord utgjorde de vanligaste bortfallna enheterna. Dessutom innehöll materialet bortfall av fraser och satser. Tillägg bildade det nästvanligaste frivilliga översättningsbytet. Största delen av tilläggen bestod också av ord. Andra tillagda enheter var morfem, fraser och satser, men de var sällsyntare. Det stora antalet bortfall och tillägg berodde på att de var lätta att göra. Om texten dessutom blev för lång eller för kort till sångens mått, kunde översättaren lätt utelämna eller tillägga ett element.

Materialet innehöll fem typer av frivilliga översättningsbyten som var nästan lika frekventa i materialet: stilnyansbyten, satsbyten, uttrycksbyten, informationsbyten och ordföljdsbyten. De sällsyntaste frivilliga översättningsbytena var tidsformsbyten, namnbyten, numerusbyten och stavningsbyten.

I stilnyansbytena var den stilistiska varianten oftast i översättningen och originalet hade den neutrala formen. Det fanns bara några fall där den stilistiska varianten var i originalet och översättaren hade använt ett neutralt ord. Majoriteten av stilnyansbytena var talspråkliga, men det förekom även några ålderdomliga och dialektala byten. Det stora antalet stilnyansbyten i materialet berodde på en stor mängd av personliga pronomen och kopulaverb (predikat) plus ett personligt pronomen (subjekt). De vanligaste stilnyansbytena var att översättaren hade översatt *jag är* med *oon* eller *mä oon*, *du är* med *sä oot* eller *jag* med *mä*.

De flesta satsbyten var sådana att översättaren hade bildat två eller flera meningar av en mening. Det fanns bara två byten, där antalet meningar var större i originalet. En orsak till antalet satsbyten var att originalet hade ganska långa meningar i många sånger och översättaren hade velat göra meningarna kortare och på detta sätt göra verserna eller sångerna klarare. Eftersom det är fråga om barnsånger, är det lättare för barn att förstå texten om meningarna är kortare.

Materialet innehöll uttrycksbyten, där elementets nivå hade förändrats eller det inte hade förändrats. Dessutom hade översättaren använt ett element av en annan ordklass eller ett ord som inte var någon lexikonmotsvarighet till ordet i originalet. Nivåförändringarna var de frekventaste av dem. Uttrycksbyten kunde bero på att översättaren hade varit tvungen att uttrycka t.ex. någon fras med ett ord om frasen inte rymdes i sångens längd eller tvärtom. Mängden kunde också bero på översättarens val att uttrycka någonting på ett annat sätt eller det var enklare att förändra uttryckssättet.

Vid informationsbyten förekom byten, där nivån inte hade förändrats och byten där nivån hade förändrats. Det var mycket vanligare att det inte fanns någon nivåförändring. En orsak till att materialet innehöll ganska många informationsbyten kunde vara att sångtexternas huvuduppgift inte är att förmedla den alldeles korrekta informationen. Oftast måste en sång på ett främmande språk översättas på grund av melodin och översättaren kan välja ett helt annat tema i sången. Men översättaren hade inte gjort detta vid muminsångerna; innehållet i sångerna var också mycket viktigt. Innehållet i de originala sångtexterna och i översättningarna var mycket likadant. Sångtexterna innehöll givetvis mindre och större enheter, som innehållsmässigt inte motsvarade

varandra, men huvudberättelsen i sångerna hade inte förändrats vid översättningen. Det fanns dock variation mellan sångerna; i några var innehållet mer likadant än i några andra sånger.

Materialet innehöll tre enhetstyper vid ordföljdsbyten: ord, fraser och satser, av vilka orden var frekventast. Översättaren hade förändrat ordföljden på grund av t.ex. rim, rytm och framhållande.

De frekventaste tidsformsbytena var mellan två tempusformer i förfluten tid. Byten från nutid till dåtid eller tvärtom var sällsynta i materialet. Det vanligaste tidsformsbytet var från perfektum till preteritum. Dessutom innehöll materialet byten från perfektum till presens, från preteritum till perfektum och från presens till preteritum.

Vid översättning av namn hade översättaren använt alla de tre principerna som innebär ett namnbyte: namnet hade förändrats enligt målspråkets uttalsregler; namnet hade ersatts med ett målspråkligt namn eller namnet hade översatts. Den vanligaste principen i materialet var att namnet hade förändrats enligt finskans uttalsregler. Antalet namnbyten skulle vara lite större om jag inte hade räknat de namn som förekom flera gånger i texterna bara som ett byte. Dessa namn är etablerade i finska översättningar av muminböcker och översättaren har uttnyttjat dem.

Numerusbyten var mycket sällsynta i materialet. Majoriteten av dem var att originalet hade den singulara formen och översättningen den plurala formen. Bara i ett byte hade originalet den plurala formen och översättningen den singulara formen.

Stavningsbyten utgjorde den sällsyntaste gruppen av de frivilliga översättningsbytena i materialet. En orsak till det låga antalet var att sångtexterna inte innehöll siffror eller förtkortningar, som oftast förorsakar ett stavningsbyte. Stavningsbytena var sådana att översättaren hade använt en stor begynnelsebokstav till skillnad från originaltexternas skribent. Utöver dem förekom det ett byte, där översättären hade använt ett bindestreck i ett namn. Både namnet och skrivningssättet är etablerade i de finska översättningarna av muminböcker och översättaren har uttnyttjat dem.

Frivilliga översättningsbyten kan förorsaka semantiska förändringar i texten. Informationsbyten innebär alltid en betydelseförändring. Alla andra byten än uttrycksbyten kan förorsaka informationsförändringar. Om innehållet trots bytet inte förändrades berodde det på att samma information kunde läsas mellan raderna eller någon annanstans i texten. Vid bortfall och tillägg kunde elementet vara onödigt eller innehållsfattigt så att bytet inte förorsakade en betydelseförändring. I följande tabell visas andelen av byten som förorsakade en semantisk förändring.

Tabell 14 Andelen av innehållsförändrande frivilliga översättningsbyten i materialet

	f	%
Bortfall	40	21,9
Tillägg	38	34,2
Numerusbyte	5	71,5
Tidsformsbyte	5	29,4
Namnbyte	3	17,6
Ordföljdsbyte	1	1,9

Enligt tabell 14 innehöll numerusbytena procentuellt mest innehållsmässiga förändringar, men kvantitativt sett förorsakade de inte många betydelseförändringar. Bortfall och tillägg innehöll kvantitativt den största mängden av innehållsförändrande byten. Tidsformsbyten innehöll samma antal betydelseförändringar som numerusbyten, men den totala andelen tidsformsbyten var mindre. Vid namnbyten var semantiska förändringar ganska sällsynta. Materialet bevisade att ordföljdsbyten förändrade sällan innehållet; beroende på tolkningen förorsakade de bara en betydelseförändring.

Den stora andelen av bortfall som inte förändrade betydelsen berodde på en stor mängd av utelämnade konjunktioner och små och innehållsfattiga ord. Det förekom också många bortfall av satser som inte förändrade betydelsen, eftersom originalet innehöll många upprepningar som översättaren hade utelämnat. Tillägg bestod också av en stor mängd av konjunktioner och andra små och innehållsfattiga ord, vilket påverkade att majoriteten av dem inte förändrade betydelsen.

Det kan finnas olika orsaker till översättarens val för att använda frivilliga översättningsbyten. I materialet hittades följande orsaker till bytena: onödighet, stilistiskt medel, rytm, rim, längd, klarhet, tid, framhållande, upprepning, likhet i uttalet och andra byten. Materialet innehöll också byten, till vilka det var svårt eller omöjligt att hitta någon orsak. I materialet fanns många byten som påverkades av flera orsaker.

Vid översättning hade antalet stavelser förändrats i majoriteten av sångerna. Materialet innehöll sånger, där antalet stavelser var detsamma i hela sången men det var annorlunda i några verser. Det förekom också sånger, där antalet i hela sången var detsamma men det fanns skillnader mellan raderna. Översättaren hade bevarat rimstrukturen i cirka hälften av sångerna så att strukturen var likadan i hela sången. I några sånger var rimstrukturen likadan i en vers eller i några verser. Materialet innehöll fem sånger, där översättaren hade förändrat rimstrukturen i hela sången. Förändringar i rimstrukturen kunde bero på innehållet och på ordvalet i sångtexterna.

Det kan sägas att ett problem i avhandlingen var brist på teori om sångtexternas översättning. Den hör till den gren av översättningsvetenskap som har glömts. Det finns dock teorier om diktöversättning, som kunde tillämpas vid sångtexter men det skulle vara bra om det fanns egna teorier för sångtexterna. Ett problem vid analysen var ibland att bestämma vilka byten som var frivilliga och vilka översättaren hade varit tvungen att göra.

Några av muminsångerna i materialet har två olika finska versioner. Det skulle vara intressant också att studera och jämföra dessa versioner med varandra. Hur versionerna skiljer sig från varandra? Vilka frivilliga översättningsbyten den andra översättaren har gjort? Hurdana val det har gjorts för att texten skulle passa till längden och melodin? Undersökningen kunde också göras ur musikteoretisk synvinkel och inte bara ur lingvistisk synvinkel.

KÄLLOR

Primära källor

Jansson, T., Jansson, L. & Tauro, E. (1993a). *Visor från Mumindalen*. Helsingfors: Schildts.

Jansson, T., Jansson, L. & Tauro, E. (1993b). *Muumilaakson laulukirja*. Helsinki: WSOY.

Inet 1: Muumilauluja [Online]. Tillgänglig www. http://www.muumilauluja.net
Hämtat: 1.9.2005 kl.15.50

Inet 2: Moominvoices [Online]. Tillgänglig www. http://www.moominvoices.com
Hämtat: 2.9.2005 kl.12.05

Sekundära källor

Bassnett, S. (1995). *Teoksesta toiseen*. Tampere: Vastapaino.

Cantell, I. (2000). *Suomi-ruotsi-suomi -sanakirja*. Helsinki: WSOY.

Catford, J. C. (1965). *A linguistic Theory of translation. An Essay in Applied Linguistics*. London: Oxford University Press.

Chydenius, K. (1986). Laulutekstien suomentelemisesta. *Kulttuurivihkot*, 8/1986, 42–44.

Dahl, A. (1991). Administrativa priser och god aptit. Den kommunikativa faktorn vid översättning mellan kulturer. I Wijk-Andersson, E. (Red). (1991). *Kultur – Text – Språk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren, 57–60.

Davis, S. (1985). *The craft of lyric writing*. Cincinnati: Writer's Digest Books.

Hatakka, H. (1994). Jukka Virtanen puolustaa tekniikkaa henkeen ja vereen: nuottikuva on ristikko, jonka sanoittaja täyttää. *Rytmimusiikki*, 8/1994, 18–19.

Holofcener, L. (1960). *A practical dictionary of rhymes*. Based on New Principles for Songwriters and Other Versifiers. New York: Bonanza Books.

Huhtala, L. (1986). *Pieni kirjallisuustieto*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Huhtala, P. (1995). *Från teori till praktik. Analys av översättningar från finska till svenska*. Institutionen för tyska, franska och nordiska språk. Oulu: Oulun yliopisto.

Hultman, T. G. (2003). *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Svenska Akademien.

Ingo, R. (1990). *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käännöstieteeseen.* Juva: WSOY.

Ingo, R. (1991). *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Itkonen, T. (2000). *Uusi kieliopas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Jangfeldt, B. (1983). Den skränhalsade Zaratustra. Om översättningen till svenska, engelska och tyska av neologismer i Vladimir Majakovskijs ”Ett moln i byxor”. I Engwall, G. & af Geijerstam, R. (Red.). *Från språk till språk. Sjutton uppsatser om litterär översättning*. Lund: Studentlitteratur, 19–29.

Jörgensen, N. & Svensson, J. (1987). *Nusvensk grammatik*. Malmö: Liber.

Kantokorpi, M., Lyytikäinen, P. & Viikari, A. (1990). *Runousopin perusteet*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Karlsson, F. (1976). *Finskans struktur*. Lund: LiberLärömedel.

Kasper, E., Lampila, R. & Tikkanen R. (1992). *Opus 1. Lukion musiikki. Kurssit 1–2*. Keuruu: Otava.

Kontunen, J. (1990). *Musiikin kieli 1. Perustiedot*. Juva: WSOY.

Kukkonen, P. (1993). Kulttuurisemiotiikka ja dialogisuuden käsite käännöstutkimuksessa. I Kukkonen, P. (Red.). *Kielen ja kulttuurin dialogia. Dialogen mellan språk och kultur*. Kouvolan kääntäjäkoulutuslaitoksen julkaisuja. Sarja A N:o 8. Helsinki: Helsingin yliopisto, 51–68.

Köykkä, L., Saanila, M., Saari, M., Tirkkonen, K. & Viljanen, K. (1999). *Gummeruksen Suomi-ruotsi-suomi -sanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.

Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. London: Prentice Hall.

Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating*. Leiden: E. J. Brill.

Nida, E. A. & Taber, C. R. (1969). *The theory and practice of translation*. Leiden: The United Bible Societes.

Nurmi, T. (1998). *Uusi suomen kielen sanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.

Outin, J. (1997). Översättningen som kulturbrygga. I Blomqvist, L. E. & Löfgren, M. (Red.). *Något att orda om*. Stockholm: Norstedts.

Reiss, K. & Vermeer, H. J. (1986). *Mitä kääntäminen on. Teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Gaudeamus.

Saukkonen, P. (1984). *Mistä tyyli syntyy*. Juva: WSOY.

Savory, T. (1968). *The art of Translation*. London: Jonathan Cape Ltd.

Sorvali, I. (1983). *Översättandets teori och praktik*. Helsinki: Gaudeamus.

Sorvali, I. (1990). *Studier i översättningsvetenskap*. Uleåborg: Institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet.

Sorvali, I. & Lindberg, E. (1987). *Översättningsanalys*. Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitoksen julkaisuja N:o 2. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Säyriö, H. (1993). Manipulativ översättning – översättaren inför en ny rollidentitet. I Kukkonen, P. (Red). *Kielen ja kulttuurin dialogia. Dialogen mellan språk och kultur*. Kouvolan kääntäjäkoulutuslaitoksen julkaisuja. Sarja A N:o 8. Helsinki: Helsingin yliopisto, 81–90.

Söderlund, B. (1965). *Att översätta*. Stockholm: Bonniers.

Vehmas-Lehto, I. (2002). *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Wollin, L. (1991). Översättning – språkmöte och kulturförmedling. I Wijk-Andersson, E. (Red). *Kultur – Text – Språk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren, 39–52.

Elektroniska källor

Inet 3: Wikipedia. [Online]. Tillgänglig www. http://fi.wikipedia.org/wiki/Kulttuuri
Hämtat: 15.4.2005 kl. 19.38

Inet 4: Wikipedia. [Online]. Tillgänglig www. http://fi.wikipedia.org/wiki/Melodia
Hämtat: 30.8.2005 kl. 14.30

Inet 5: Mute [Online]. Tillgänglig www. http://www.uta.fi/mute/mel01.htm
Hämtat: 20.8.2005 kl.14.40

Inet 6: Musiikkitieto [Online]. Tillgänglig www. http://kunta.riihimaki.fi/rmo/Mt/mtp/p1ren.html
Hämtat: 9.9.2005 kl. 16.31

Inet 7: Virtuaaliväylä [Online]. Tillgänglig www. http://www.tnk.utu.fi/index.php\825
Hämtat: 19.9.2005 kl. 12.47

BILAGA 1

Sång 1 Mumintrollets visa	Muumipeikon laulu (övers. Vexi Salmi)
Sång 2 Muminpappans visa	Muumipapan laulu (Vexi Salmi)
Sång 3 Mumismammans visa	Muumimamman laulu (Vexi Salmi)
Sång 4 Lilla Mys visa	Pikku Myyn laulu (Vexi Salmi)
Sång 5 Stora äppelsången	Suuri omenalaulu (Vexi Salmi)
Sång 6 Har du mig här igen	Oon jälleen luonas sun (Vexi Salmi)
Sång 7 Misans klagolåt	Miskan valituslaulu (Vexi Salmi)
Sång 8 Råddjurets visa	Hosulin laulu (Vexi Salmi)
Sång 9 Teatterråttan Emmas visdomsord	Teatterirotta Emman laulu (Vexi Salmi)
Sång 10 Snusmumrikens Vårvisa	Nuuskamuikkusen laulu (Vexi Salmi)
Sång 11 Skruttets Visa	Tuitun laulu (Vexi Salmi)
Sång 12 Mårrans klagosång	Mörön valituslaulu (Vexi Salmi)
Sång 13 Fru Filifjonks sång	Rouva Vilijonkan laulu (Vexi Salmi)
Sång 14 Sången om den döda ekorren	Kuolleen kurren laulu (Vexi Salmi)
Sång 15 Tootickis vintervisa	Tuu-tikin laulu (Vexi Salmi)
Sång 16 Alla små djur slår rosett på sin svans	Joka pikku ötökällä rusetti on hännässään (Laila Järvinen)
Sång 17 Villerivallaresången	Juhlijain laulu (Laila Järvinen)
Sång 18 Sov mina ungar	Nukkukaa lapset (Laila Järvinen)
Sång 19 Julvisa	Joululaulu (Vexi Salmi)
Sång 20 Julsång för Knyt	Nyytin joululaulu (Vexi Salmi)
Sång 21 Tootickis vårvisa	Tuu-tikin kevätlaulu (Vexi Salmi)
Sång 22 Slutsång	Loppulaulu (Vexi Salmi)
Sång 23 Höstvisa	Syyslaulu (Esko Elstelä)